

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет

Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу

Кафедра фундаментальних та спеціальних дисциплін

Возьна Марія Ігорівна

**ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ МИТНОГО
ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ**

Освітньо-професійна програма – Фінанси, банківська справа та
страхування

Виконалп студентка
групи ФМСзчм-21
Возьна М.І.

підпис

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Бугель Ю.В.

підпис

Випускну кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«___» _____ 20___ р.
Завідувач кафедри

Підпис

Чортків – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СИСТЕМИ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

1.1.Митні платежі як основа формування фіскального потенціалу бюджету держави

1.2.Особливості адміністрування митних платежів в контексті забезпечення їх фіскальної ефективності

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2.АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Ефективність адміністрування митних платежів в Україні

2.2. Особливості митної політики під час воєнного стану в контексті забезпечення фіскального потенціалу держави

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3.ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Вплив митних преференцій на формування фіскального потенціалу держави

3.2. Напрями удосконалення митного оподаткування при імпорті товарів в Україну

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СИСТЕМИ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

1.1. Митні платежі як основа формування фінансового потенціалу бюджету держави

Сучасний етап економічного розвитку характеризується стрімким ростом обсягів міжнародних економічних зв'язків. Забезпечення ефективного розвитку економіки України вимагає активної участі у світових інтеграційних процесах та поглиблення зовнішньоекономічних зв'язків. Зовнішньоекономічна діяльність становить одну з ключових форм економічних відносин України з іноземними країнами. Митні платежі є найефективнішим інструментом регулювання зовнішніх економічних зв'язків.

Стан торговельних відносин в Україні визначається її митною політикою, спрямованою на підтримку та забезпечення ефективного зростання обсягу експорту, стимулювання суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють експорт, та урівноваження імпорту товарів з експортом. Згідно з Бюджетним кодексом України, митні платежі включаються до складу доходів бюджетної системи та розглядаються як податкові.

Враховуючи визначення митних платежів згідно з Податковим кодексом України, можна зробити висновок, що мито, податок на додану вартість та акцизний податок відносяться до податкових надходжень. Згідно з Митним кодексом України, митні платежі включають мито, акцизний податок і податок на додану вартість за час переміщення товарів через митний кордон України, і контроль за сплатою цих платежів покладено на митні органи [29].

Чинно до ст. 9 ПКУ мито, податок на додану вартість, акцизний податок входить до системи загальнодержавних податків та зборів [35].

Водночас, вони включені в систему митних платежів відповідно до законодавства. У цьому контексті можна зауважити, що ці платежі займають

особливе місце в системі доходів бюджетної системи. Податковим кодексом України встановлено, що контролюючі органи є суб'єктами державного контролю щодо мита, акцизного податку та податку на додану вартість, які, згідно з податковим законодавством, збираються при ввезенні (пересиланні) товарів та предметів на митну територію України або територію спеціальної митної зони чи їх вивезенні (пересиланні) з них.

З цього випливає, що ввізне та вивізне мито, нарахування якого передбачено на об'єкти експортно-імпортних операцій, за чинним податковим законодавством, є одним із видів податків, тобто обов'язковим, безумовним платежем до бюджету відповідного рівня. Разом з податком на додану вартість (ПДВ) та акцизним податком мито належить до загальнодержавних податків, тобто сплачується до Державного бюджету України.

Велика увага при визначенні сутності митних платежів приділяється дослідженню проявів їх функцій. Функції митних платежів є похідними від функцій податків. Проте єдиний підхід до визначення функцій митних платежів, так само як і податків, загалом відсутній. За думкою С. Волосовича та Т. Ліпіхіної, митні платежі виконують такі основні функції: фіскальну, розподільчу та контрольну [4].

Частину фінансових ресурсів держави формується завдяки реалізації фіскальної функції. Фіскальна функція створює об'єктивні умови для створення матеріальної основи функціонування суспільства. Велика частина суспільного призначення податків реалізується за її допомогою, а також виявляються конкретні форми утворення грошових фондів держави, які забезпечують виконання її функцій. Податки виступають основним джерелом доходів бюджетів різних рівнів.

У цьому контексті, митні платежі зараховуються до доходної частини Державного бюджету України. Важливе місце в формуванні Державного бюджету України займає дохід від зовнішньоекономічної діяльності. Особлива увага в Україні приділяється зовнішнім джерелам надходжень до державного бюджету, оскільки трансформаційні процеси в економіці, зазвичай, пов'язані із

звуженням податкових надходжень від внутрішніх джерел. Розподільча функція митних платежів передбачає, що держава, оподатковуючи зовнішньоекономічну діяльність, регулює вартість пропорційного розподілу. Застосування митних пільг забезпечує зменшення товарного дефіциту на внутрішньому ринку. В той час, збільшення податкового навантаження на імпорتنі товари в певних розмірах є ефективним засобом протекціонізму та стабілізації платіжного балансу.

Виконання контрольної функції митних платежів має два аспекти. З одного боку, здійснюється контроль за відповідністю оподаткування зовнішньоекономічної діяльності чинному законодавству, а з іншого – здійснюється контроль за відповідністю чинного податкового законодавства потребам суспільства. Багато інших держав за допомогою митних платежів у своїй зовнішньоекономічній політиці вирішують ряд завдань, таких як захист економіки від негативного впливу іноземної конкуренції, забезпечення умов для ефективної інтеграції країни до світового економічного простору, підтримання раціонального співвідношення вивезення і ввезення товарів та інші [10].

Сучасна митна справа в Україні активно розвивається в контексті зміцнення державної політики ринкової економіки та інтеграції України у світове співтовариство відповідно до міжнародних стандартів. У зв'язку з цим необхідно належно регулювати переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон з метою зменшення негативного впливу на економіку країни. Для забезпечення фінансової незалежності та стабільності функціонування державних інституцій, покращення умов життя і забезпечення достатнього економічного розвитку, державі, як учаснику фінансово-грошових відносин, надається право на мобілізацію грошових коштів через перетинання митного кордону. Сам факт перетинання митного кордону визначає можливість отримання додаткових коштів, які подальше розподіляються для виконання державних функцій.

Митне оподаткування відіграє різнопланову роль у регулюванні економічних і соціальних процесів у державі, оскільки уряд повинен постійно узгоджувати внутрішні та зовнішні інтереси країни. Необхідно визначити

чинники, які впливають на надходження митних платежів до державного бюджету. За вказівкою Н. Лубкея, до факторів, які впливають на надходження митних платежів до державного бюджету, можна віднести фактори першого порядку (зовнішні) і другого порядку (внутрішні).

Зовнішні фактори охоплюють вартісний обсяг та структуру зовнішньоторговельного обігу, рівень податкових ставок, митні пільги, валютні курси і визначають потенційні можливості щодо обсягів надходження митних платежів до бюджету. Внутрішні фактори відображають рівень організації митного контролю, тобто професійну підготовку працівників митниці, технічне оснащення тощо. Таким чином, фактори другого порядку відображають ефективність реалізації існуючого потенціалу щодо мобілізації митних платежів до бюджету. Найвагомішим серед факторів першого порядку є вартісний обсяг та структура зовнішньоторговельного обігу [21].

При цьому більш важливим показником є загальний обсяг імпорту товарів, оскільки лєвова частина митних платежів, що надходять до Державного бюджету України, спрямована саме з імпорту. Фактори другого порядку, що визначають рівень надходження митних платежів до бюджету, пов'язані з організацією митного контролю та запобіганням порушень податкової дисципліни. З метою підвищення показників надходження митних платежів до бюджету, перш за все, необхідно удосконалювати організацію митного контролю за імпортними операціями: під час ввезення товарів на митну територію; при розміщенні товарів на митних ліцензійних складах; при здійсненні митного контролю з застосуванням вантажних митних декларацій.

Тож можна зазначити, що митні платежі виступають основою для формування фіскального потенціалу бюджету держави. Цей вид податків та зборів грає важливу роль у забезпеченні фінансових ресурсів для держави та впливає на економічний розвиток країни. Основні аспекти, які допомагають розкрити цю роль, включають:

1. Забезпечення бюджету: становлять суттєвий джерело доходів для державного бюджету. Вони включають мита, акцизи та інші збори, які

накладаються на товари, що ввозяться або вивозяться з країни. Ці кошти призначаються для фінансування різних програм та проектів, таких як інфраструктурні роботи, соціальні послуги, освіта та інші сфери.

2. Регулювання зовнішньоторговельної діяльності: впливають на обсяг та характер зовнішньоекономічних відносин. Вони можуть використовуватися як інструмент для заохочення чи обмеження імпорту та експорту певних товарів, залежно від стратегічних цілей держави.

3. Фіскальна політика: дозволяють державі впливати на економіку через фіскальні інструменти. Зміна митних ставок чи впровадження спеціальних режимів може сприяти збалансованому збиранню податків і регулюванню економічного розвитку.

4. Захист виробників: можуть служити інструментом захисту внутрішніх виробників від конкуренції з іноземних ринків. Застосування мит та інших обмежень може створювати конкурентні переваги для місцевих компаній.

5. Формування економічної стратегії: рівень та структура митних платежів відображають економічні тенденції та стратегії держави. Аналіз цих платежів дозволяє визначити, які галузі економіки підтримуються, або які товари та послуги сприяють фінансуванню бюджету.

Узагальнюючи, митні платежі виступають не лише як елемент фінансування державного бюджету, але й як ефективний інструмент для досягнення різноманітних економічних та соціальних цілей держави.

1.2. Особливості адміністрування митних платежів в контексті забезпечення їх фіскальної ефективності

Митні платежі України переважно відносяться до категорії непрямих податків, які є складовою системи оподаткування нашої країни. Крім того, важливо відзначити, що митні платежі виконують фіскальну роль, як вони становлять джерело доходів державного бюджету. Розмір цих доходів залежить від точності нарахування кожного виду митного платежу. У теорії оподаткування, адміністрування митних платежів розглядається головним

чином як процес збору, обчислення, контролю та сплати цих податкових обов'язків. Загалом, таке адміністрування включає в себе визначення повноважень різних органів щодо регулювання правовідносин у цій сфері, формалізацію повноважень митних органів, встановлення та конкретизацію прав і обов'язків різних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Це також включає здійснення митного контролю за товарами, що перетинають митний кордон України, що породжує митні платежі, регулювання процедур оскарження дій чи бездіяльності митних органів у цій області адміністрування та інші відповідні аспекти.

О. Запорожець у своїй праці [16, с. 109–110] вказує на те, що провідну роль у сфері державного управління зовнішньоекономічною діяльністю відіграє саме Державна митна служба України. Вона використовує різні інструменти, зокрема тарифні, які входять до переліку засобів адміністрування митних платежів.

Ю. Є. Петруня та М. О. Губа [33, с. 32–37] визначають ключові напрями в удосконаленні процесів адміністрування митних платежів, зокрема:

- подальше скорочення часу митного оформлення товарів;
- розширення можливостей більш ефективного вибору суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності митного органу, в якому проводиться митне оформлення вантажів;
- активне використання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності електронного декларування.

Автори підкреслюють, що в контексті адміністрування митних платежів необхідно "забезпечити таке впровадження процедури постконтролю, яке враховуватиме взаємодію принципів ефективності, прозорості, довіри, послідовності, прогнозованості та самовідповідальності; це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної економіки та її стратегічному майбутньому" [33, с. 37].

Т. О. Проценко [43, с. 80–81] адміністрування митних платежів аналізує як «сукупність методів, прийомів і засобів організаційного забезпечення, за допомогою яких органи державної виконавчої влади надають функціонуванню

податкового механізму заданий законом напрям і координують податкові дії при суттєвих змінах в економіці і політиці». Той самий автор відзначає, що однією з основних умов для ефективного адміністрування є взаємодія між різними ланками та органами державного контролю у даній області.

У своїй роботі С. О. Баранов наголошує на тому, що важливою складовою управління митними платежами є розуміння поняття митної вартості, а також правильний розрахунок та тлумачення його згідно з чинним законодавством [1, с. 116–117].

Необхідно зробити висновок, що адміністрування переважно розглядається як діяльність, що пронизує різноманітні функції митних та податкових органів, і це охоплює не тільки фінансовий аспект. Аналізуючи наукові підходи до визначення сутності терміну "адміністрування митних платежів", важливо відзначити, що вітчизняне законодавство не дає конкретного визначення цього терміну, але використовує його. Наприклад, перше використання терміну "адміністрування податків, зборів" відбулося у Податковому кодексі України № 2755-VI від 02.12.2010 року, де його розглядали як "сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, які визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організовують ідентифікацію та облік платників податків і платників єдиного внеску, а також об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів та інших платежів відповідно до закону" (п. 14.1.1-1 ст. 14) [35].

У своїй дисертаційній роботі О. Ф. Запорожець досліджує історичний розвиток системи адміністрування митних платежів, виділяючи чотири ключові етапи цього процесу (рис. 1.1):

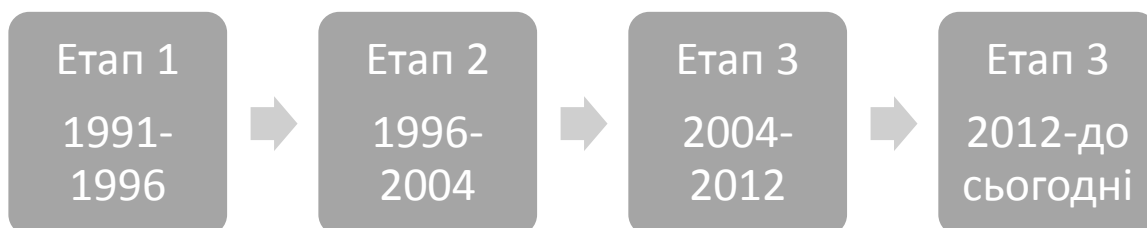

Рис.1.1.Історичний ракурс становлення системи адміністрування митних платежів [16]

А. П. Манушина та А. В. Карпінська під поняттям адміністрування митних платежів зазначають «діяльність митних органів, що регулюється нормами права, із здійснення бюджетного процесу в частині планування, обчислення, стягнення митних платежів з метою формування статей доходів бюджету, контролю за нарахуванням та стягненням платежів, веденням обліку та складанням звітності» [22, с. 147].

А. Р. Гладков вказує на те, що поступово термін "адміністрування" та його похідні стають активно використовуваними у сфері державних фінансів. Він визначає це поняття як "практичну діяльність основних адміністраторів та адміністраторів доходів бюджету із забезпечення бюджетної політики через реалізацію своїх бюджетних повноважень в сфері державних фінансів". Щодо митних доходів загалом та митних платежів зокрема, автор пропонує розглядати "адміністрування митних платежів" як "практичну діяльність митних органів із забезпечення надходження митних платежів у державний бюджет шляхом реалізації бюджетних повноважень основного адміністратора або (чи) адміністратора доходів бюджету".

У своїй роботі О. В. Костян звертає увагу на проблеми ефективності адміністрування митних платежів в Україні, включаючи:

- кадрові проблеми в митних підрозділах;
- корупційні виклики у митних органах;
- недостатній контроль за використанням та ефективністю технічних засобів контролю в митних органах;
- нестача технічного обладнання для митних органів;
- обмежений рівень взаємодії вітчизняних та іноземних митних органів у визначенні та підтвердженні митної вартості імпортованих товарів;
- труднощі в точному визначенні країни походження товарів та правильності класифікації товарів згідно з УКТ ЗЕД. [20, с. 217].

Серед методів такого управління автор визначає вимагання сплати митних внесків за встановленими тарифами, акцизів, митних зборів, контроль за визначенням митної вартості, нагляд за виконанням сплати митних платежів, контроль над наданням пільг та переваг у цій області і т.д.

У праці О. Годованця [8, с. 148] вказується, що управління митними платежами в цілому включає визначення повноважень органів влади на різних рівнях у регулюванні відносин у митній сфері, встановлення прав та обов'язків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та визначення повноважень митних органів, організацію митного контролю та митного оформлення товарів, а також процедури оскарження рішень митних органів. Той самий автор, щодо перспектив розвитку такого управління в Україні, бачить його вдосконалення у розширенні переліку організаційних заходів та покращенні інформаційного, організаційно-правового забезпечення діяльності митних органів.

Л. О. Батанова пропонує розглядати управління митними платежами як "організаційно-розпорядчу діяльність у сфері управління, яка здійснюється спеціально уповноваженими органами державної влади – фіскальними органами, застосовуючи адміністративні, фінансові методи та інформаційні технології у сфері сплати митних платежів з метою збільшення доходів Державного бюджету України" [2, с. 69].

В даному контексті автор акцентує увагу на тому, що адміністрування митних платежів може проводитися лише компетентними органами. Згідно з точкою зору Л. І. Прокіпчука, систему адміністрування митних платежів слід трактувати як "систему правовідносин, що формуються внаслідок здійснення митними органами організаційно-управлінської діяльності за допомогою сукупності норм та засобів, визначених на законодавчому рівні. Ця система стосується забезпечення організації стягнення митних платежів від їх платників та контролю за правильністю цього процесу при перетині митного кордону України" [42, с. 117].

Автор вважає, що механізм функціонування такої системи включає у себе різні компоненти. Серед них - суб'єкти адміністрування митних платежів (митні

органи), об'єкт (митні платежі) і предмет (митні декларації, податкова та фінансова звітність, товаро-транспортні документи, реєстри податкового та бухгалтерського обліку) адміністрування, платники митних платежів, інструменти адміністрування (ведення обліку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, контролінг, податкове консультування, встановлення ставок митних податків і зборів, контроль трансфертного ціноутворення, надання преференцій і пільг під час сплати митних платежів, визначення митної вартості товарів, митний контроль тощо), правову базу адміністрування (закони та підзаконні акти, міжнародне законодавство та ін.), напрямки адміністрування (функціональний, організаційно-інституційний, правовий, контрольний), і його функції (регулююча, контрольна, фіскальна та ін.). За словами О. М. Радченка, адміністрування митних платежів представляє собою "сферу фінансової діяльності держави, яку здійснюють митні органи України з метою стягнення митних платежів (включаючи примусове стягнення) і контролю за правильністю розрахунків та їх своєчасністю з метою поповнення доходів державного бюджету України" [2, с. 70].

Автор вказує на те, що адміністрування митних платежів може приймати правову і неправову форми. У першій формі акцентується на тісному зв'язку адміністрування митних платежів з нормативно-правовими актами у цій сфері. Натомість, неправова форма адміністрування пов'язана з проведенням моніторингу митного законодавства, виданням інструкцій, наданням пояснень, проведенням нарад і здійсненням інших організаційно-розпорядчих заходів.

Підсумовуючи вищезазначене, поняття адміністрування митних платежів можна розглядати з двох точок зору:

- як діяльність органів, включаючи митні, зі збору та перерахування митних платежів у відповідні бюджети;
- як процес реалізації митної політики в сфері митних платежів (мито, ПДВ, акцизний збір, митні збори і т.д.).

Для конкретизації сутності адміністрування митних платежів важливо виокремити його характерні ознаки, включаючи:

- виконання адміністрування митних платежів спеціально уповноваженими органами;
- формально адміністрування митних платежів є процедурно-процесуальною дією;
- зв'язок адміністрування митних платежів з зовнішньополітичною та геополітичною складовою діяльності держави;
- ключова мета адміністрування митних платежів - сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні та підтримка суб'єктів такої діяльності;
- проведення адміністрування митних платежів на основі юридичних приписів, закріплених в нормах права, зокрема, митного та податкового законодавства держави;
- адміністрування митних платежів є управлінською діяльністю;
- адміністрування митних платежів - окрема адміністративна підсистема в державному секторі економіки (в адміністративній системі);
- зміст адміністрування митних платежів включає широкі компетентнісні межі, охоплюючи нормотворчість і правозастосування;
- адміністрування митних платежів має офіційний та імперативний характер за видом правового регламентування.

Адміністрування митних платежів включає в себе комплекс заходів та процедур, спрямованих на збирання, контроль та ефективне використання митних доходів. Забезпечення фіскальної ефективності цього процесу передбачає удосконалення адміністративних практик та системи митного управління. Основні особливості адміністрування митних платежів у контексті забезпечення їх фіскальної ефективності включають:

1. Транспарентність та прозорість:

- публічна інформація: забезпечення доступу до публічної інформації про митні ставки, правила та процедури сприяє збільшенню довіри до системи митного адміністрування;

- чіткі правила та процедури: розробка та впровадження чітких та однозначних правил для визначення митних обов'язків і обов'язкових платежів сприяє уникненню непорозумінь та зменшенню корупційних ризиків.

2. Автоматизація та інновації:

- електронне декларування та оплата: запровадження електронних систем декларування та оплати сприяє автоматизації процесів, зменшує можливість помилок та штучних обтяжень для бізнесу;

- використання технологій блокчейн: впровадження технологій блокчейн для забезпечення недоторканості та автентифікації митних документів може покращити безпеку та ефективність процесів.

3. Ефективний контроль та моніторинг:

- ризик-орієнтований підхід: застосування ризик-орієнтованого підходу до митного контролю, фокусуючись на визначенні та відстеженні високоризикових операцій, дозволяє спрямовувати ресурси на найбільш значущі аспекти;

- моніторинг та аналіз даних: використання аналітики та моніторингу даних допомагає виявляти тенденції та аномалії, сприяючи вчасному втручання та попередженню порушень.

4. Співпраця та координація:

- міжагентська співпраця: забезпечення ефективної співпраці між митними службами, фіскальними органами та іншими відомствами сприяє обміну інформацією та взаємодії в процесі адміністрування митних платежів.

- міжнародна співпраця: укладання міжнародних угод та співпраця з іншими країнами щодо обміну даними та досвіду сприяє удосконаленню систем адміністрування митних платежів.

5. Постійне оновлення та навчання:

- навчання працівників: забезпечення сталих програм навчання та підвищення кваліфікації для працівників митниці сприяє вдосконаленню їхніх навичок та відповідності найновішим тенденціям у сфері митного адміністрування.

6. Активна залученість бізнес-спільноти:

- консультації та діалог: взаємодія з бізнес-спільнотою для врахування їхніх потреб та обговорення питань, пов'язаних з митними процедурами, сприяє покращенню системи та її адаптації до реальних вимог.

Фіскальна ефективність адміністрування митних платежів залежить від систематичного вдосконалення процесів, використання новітніх технологій та активної співпраці всіх зацікавлених сторін.

Висновки до розділу 1

Ураховуючи значущість митних платежів у складі доходів державного бюджету України, проблема виведення зовнішньоекономічних операцій з тіньових схем стає дуже актуальною, особливо в умовах сучасного економічного занепаду, пошкодження виробничої інфраструктури, обмежень у зовнішньоторговельних операціях через блокаду портів, втрати традиційних ринків для окремих товарів і обмеження доступу до існуючих джерел бюджетних ресурсів.

Управління митними платежами удосконалюється завдяки розвитку різноманітних автоматизованих інформаційних технологій та впровадженню нових форм взаємодії та контролю для всіх учасників цього процесу. Такий підхід сприяє створенню ефективних відносин між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та митними органами в Україні, щодо правильності розрахунку митних платежів, визначення основи їхнього обчислення, своєчасності та повноти їх внесення, що в кінцевому підсумку зменшує ризики в адмініструванні та знижує витрати учасників зовнішньоекономічного процесу.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Ефективність адміністрування митних платежів в Україні

На початку війни багато бізнес-процесів переживали затримки або зовсім припинялися. Це в певній мірі вплинуло на активність митних органів. За інформацією Державної митної служби України, оборот товарів протягом перших 6 місяців 2022 року склав 48 млрд дол. США (для порівняння, у 2021 році ця цифра становила 61,1 млрд дол. США, що свідчить про зниження товарообігу на 27,3%) [1].

У січні-червні цього року обсяг імпорту в Україну досяг близько 18 мільйонів тон товарів на загальну суму 25,3 млрд дол. США. Порівнюючи ці показники з аналогічними даними за минулі роки, можна побачити, що вони зменшилися на 18,6% у порівнянні з 2021 роком, але перевищують показники 2020 року на 1 млрд дол.США.

Протягом першого півріччя 2022 року експорт товарів з України обсягом 50,2 млн тонн продемонстрував найнижчий показник експортних операцій за останні 5 років в грошовому вираженні. Найбільший ріст обсягів експорту за цей період спостерігався в 2021 році.

У перших місяцях війни надходження до державного бюджету в результаті митних операцій знизилися в чотири-п'ять разів. Проте завдяки зупиненню ворога на території України і, як наслідок, поступовому відновленню суспільно-економічних процесів у країні, бізнес почав відновлювати свою роботу, і спостерігається пожвавлення у виробництві, торгівлі та обігу товарів. Тому надходження митних платежів поступово збільшується: у березні становили 7,7 млрд грн, у квітні - 8,3 млрд грн, у травні - 9,5 млрд грн, а у червні було перераховано понад 12 млрд грн [3].

Київська митниця упевнено займає провідну позицію в системі митної оплати до державного бюджету. Наприкінці червня 2022 року підприємці, що

здійснюють зовнішньоекономічні операції в межах Київської митниці, сплатили до державного бюджету 3,7 млрд грн. митних платежів [5]. Порівняно з попереднім місяцем надходження до державного бюджету збільшилися на третину (+927 млн грн.), що складає 168 млн грн. щодня.

Оцінка митної безпеки країни здійснюється шляхом аналізу якісних та кількісних показників, які відображають стан митної справи в країні та ефективність діяльності митних органів. Серед основних показників оцінки митної безпеки можна виділити наступні:

1. Частка митних платежів у доходах Державного бюджету України.
2. Частка митних платежів у податкових надходженнях Державного бюджету України.
3. Номінальний рівень митного навантаження на економіку.
4. Рівень збираності митних платежів.
5. Рівень митного навантаження на імпорт.
6. Ступінь боротьби з митними порушеннями.

Динаміка митних платежів у доходах Державного бюджету України представлена на рисунку 2.1.

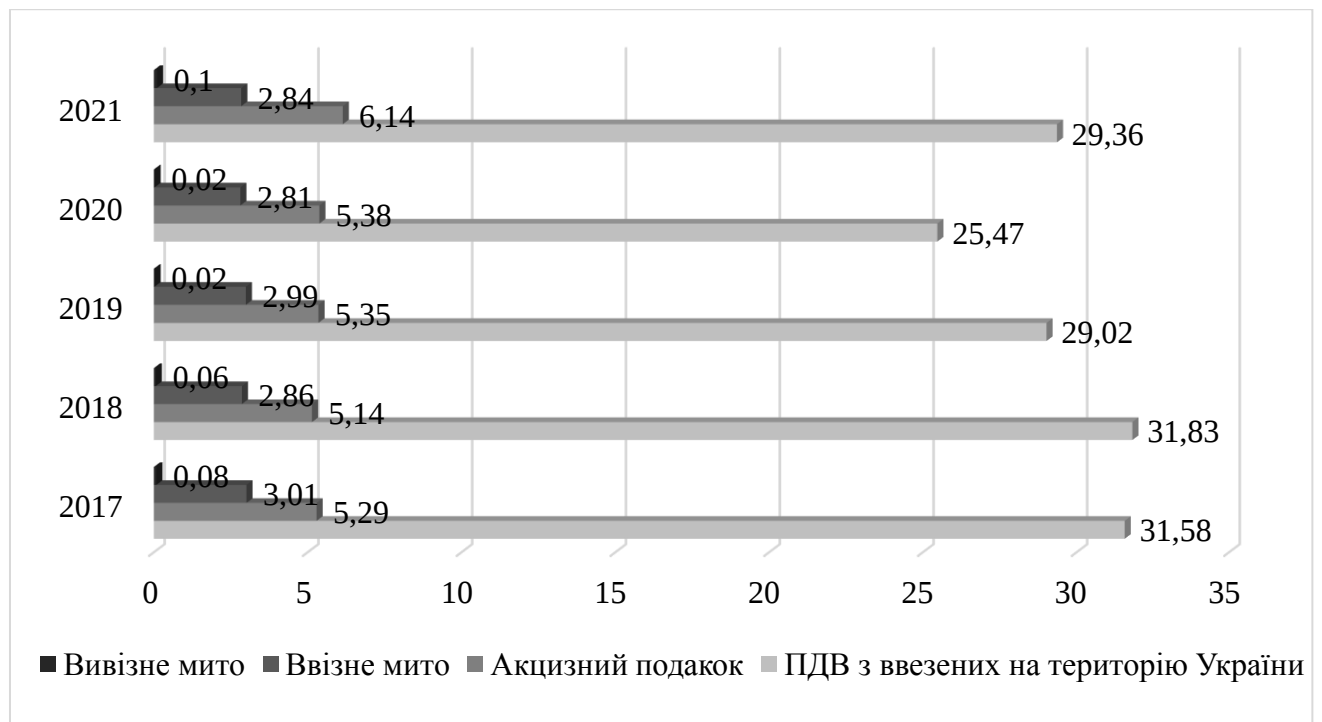

Рис. 2.1. Частка митних платежів у доходах Державного бюджету України протягом 2017-2021 років

Джерело: сформовано автором на основі [36]

Виходячи з аналізу, можна зробити висновок, що митні платежі відіграють суттєву роль у формуванні державного бюджету. Протягом досліджуваного періоду частка митних надходжень у доходах державного бюджету коливалася від максимуму 39,96% у 2017 році до мінімуму 33,68% у 2020 році, що становить практично третину загальних доходів. Це зниження було спричинене поширенням хвороби COVID-19 і, внаслідок цього, закриття кордонів та введення карантинних обмежень, що призвело до зменшення товарообігу між країнами [9].

Протягом періоду з 2017 по 2020 рік відзначалася тенденція зменшення частки митних доходів в Державному бюджеті України. Проте, з 2021 року спостерігається зміна цієї ситуації, і вказаний показник починає зростати. Наприклад, у 2021 році він збільшився на 4,76% порівняно з 2020 роком.

Дослідження структури митних платежів показало, що найбільший внесок роблять до них надходження від ПДВ на імпорتنі товари (29,36% у 2021 році). На другому місці розташований акцизний податок на імпорتنі товари (6,14%), третє місце займає ввізне мито (2,84%), тоді як вивізне мито має дуже низький внесок (0,1%). Така структура митних платежів обумовлена різницею в митних ставках України, де більшість імпорتنих товарів обкладається ПДВ, і тільки підакцизні товари підлягають акцизному оподаткуванню. Щодо вивізного мита, його низька частка пояснюється використанням спеціального мита для підвищення конкурентоспроможності експортних товарів на міжнародному ринку.

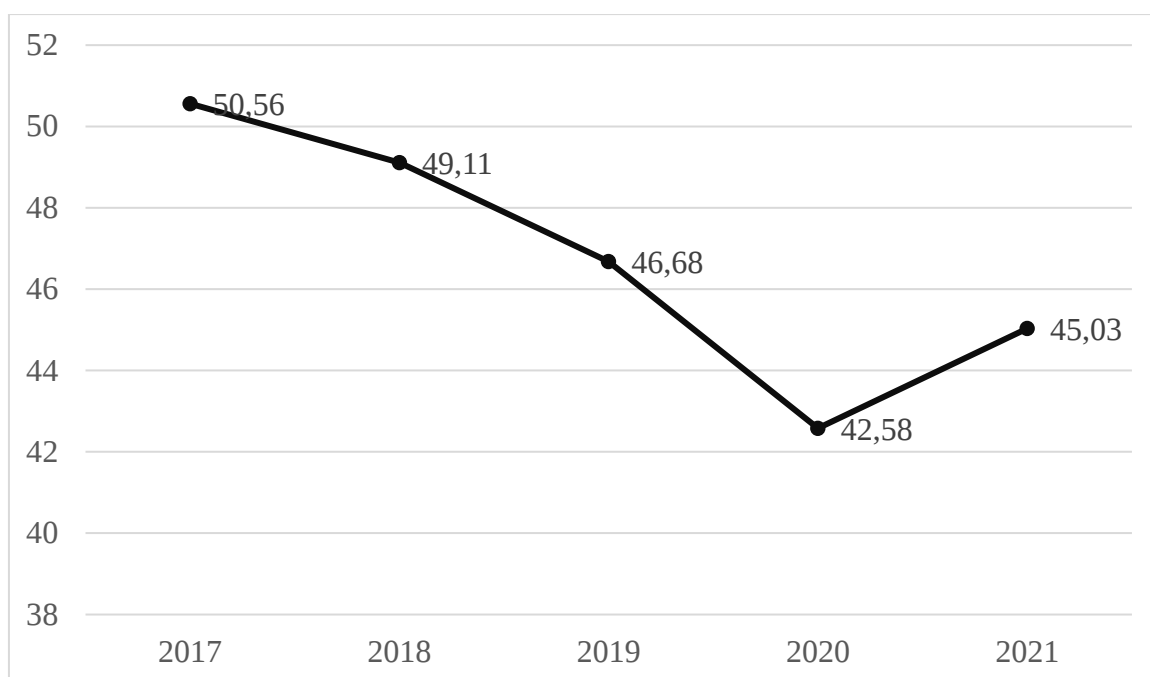

Рис. 2.2. Частка митних платежів у податкових надходженнях Державного бюджету України в 2017-2021 роках

Джерело: сформовано автором на основі [36]

Наступний показник відображає частку митних платежів у загальних надходженнях до Державного бюджету України (рис. 2.3). Він надає більш докладну інформацію про внесок митної служби в загальні надходження фіскальних органів. Важливо відзначити, що у 2017 році цей показник досяг свого максимуму - 50,56%, тоді як у 2020 році він був найнижчим і склав 42,58%. Проте, подібно до попереднього показника, з 2021 року спостерігається зростання цього показника, головним чином завдяки послабленню карантинних обмежень та відкриттю кордонів.

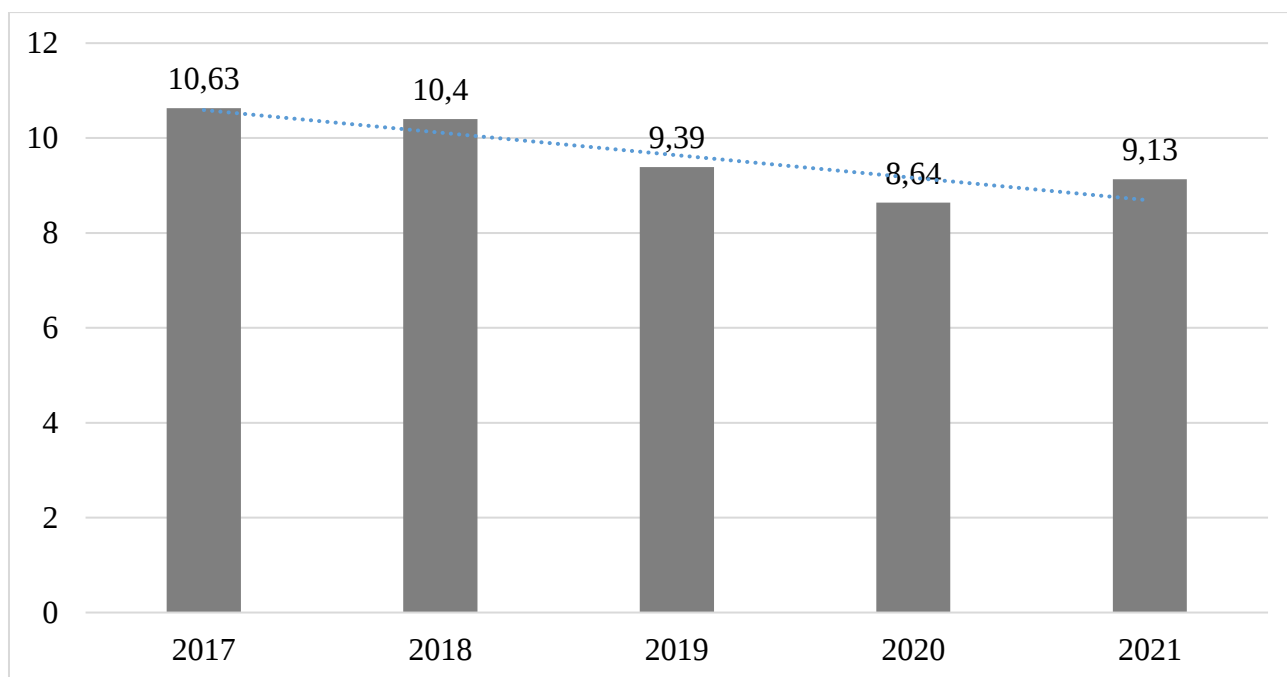

Рис. 2.3. Динаміка номінального рівня митного навантаження на економіку України за 2017-2021 роки

Джерело: сформовано автором на основі [5]

Згідно з проведеними обчисленнями, помічається коливання рівня митного навантаження від 8,64% до 10,63% (рис. 2.3.). Рівень митного навантаження на економіку можна розглядати як середній показник. Протягом досліджуваного періоду номінальний рівень митного навантаження на економіку скоротився в 2021 році на 1,5% у порівнянні з 2017 роком. Незважаючи на постійне зростання надходжень від митних платежів, за винятком 2020 року, рівень митного навантаження скорочувався через швидший ріст номінального ВВП держави.

Оцінка ефективності збору митних платежів проводиться на основі розрахунку співвідношення фактичних надходжень митних платежів до запланованих значень. Чим цей показник ближчий до 100%, тим більш ефективною вважається робота митних органів у плануванні та зборі митних платежів [23]. Розрахуємо цей показник у розрізі окремих митних платежів.

Важливо зауважити, що зменшення митних платежів у 2019 році передусім обумовлювалось зменшенням надходжень від ввізного мита, але ця втрата компенсувалася за рахунок збільшення надходжень від акцизного податку на імпортовані товари до України, ставки якого були підвищені.

Щодо іншого показника - митного навантаження на імпорт, воно визначалося як відношення митних платежів до обсягів імпорту.

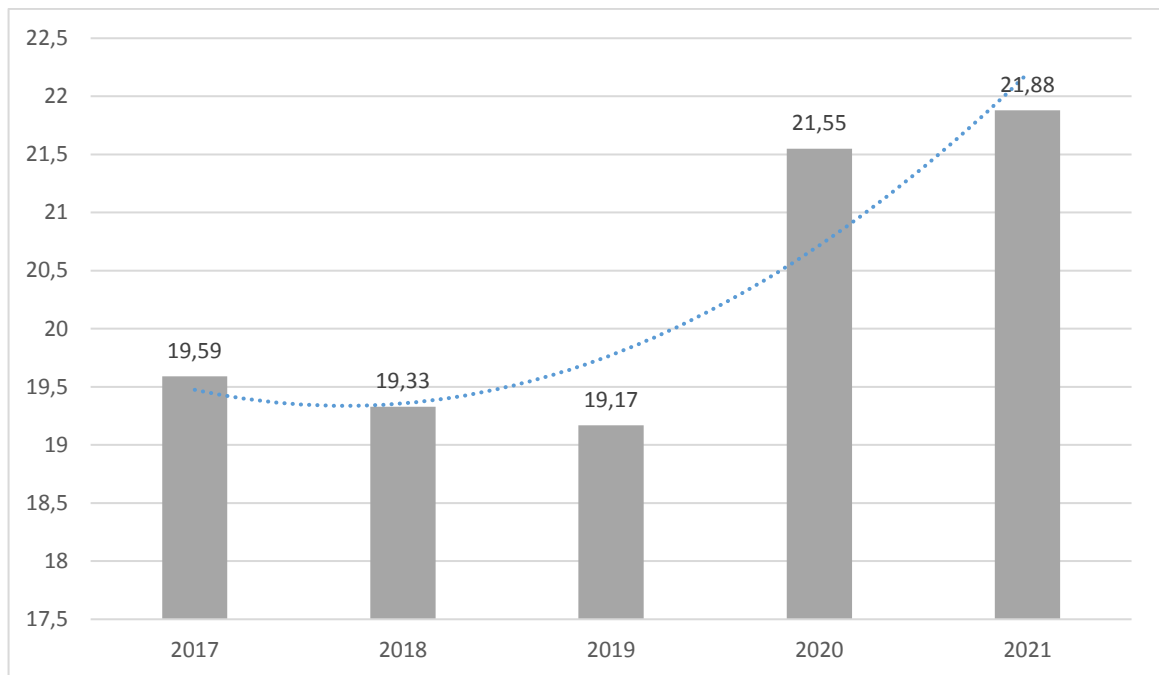

Рис. 2.4. Динаміка митного навантаження на імпорт у 2017-2021 роках

Джерело: сформовано автором на основі [15]

Згідно з даними, представленими на рисунку 5, спостерігається тенденція до збільшення показника митного навантаження на імпорт у період з 2019 по 2021 рік. Протягом цього часу він зросло на 2,64%, переходячи від 19,17% до 21,81%. Мінімальне значення митного навантаження на імпорт було зафіксоване у 2019 році, а максимальне - у 2021 році.

Головним чинником, що призвело до збільшення митного навантаження на імпорт в країну, є зміни в митних тарифах України, зокрема, відносно розмитнення транспортних засобів. З іншого боку, цей ріст митного навантаження на імпорт може сприяти розвитку вітчизняних виробників, оскільки призведе до зростання цін на імпортовані товари.

Останнім показником, який відображає стан митної безпеки, є кількість випадків порушень митних правил. Необхідно відзначити, що в 2021 році кількість порушень виявлено на 4,17 тис. менше, ніж у 2017 році. Проте сума порушень митних правил зросла, що може свідчити про неефективну роботу митної служби України у попередженні порушень митних правил та боротьбі з

контрабандою. Навіть при проведенні митного контролю під час оформлення, державний бюджет не отримує необхідних податків та митних платежів через те, що обсяг контрабанди, який ввозиться в Україну протягом цього періоду, перевищує кількість, виявлену під час митного контролю, на 30% [9].

2.2. Особливості митної політики під час воєнного стану в контексті забезпечення фіскального потенціалу держави

З метою полегшення митних процедур, скорочення часових вимог для виконання митних формальностей та ефективного проведення митного оформлення товарів на законодавчому рівні впроваджено ряд інновацій, що стосуються діяльності митних органів в умовах воєнного стану. Головним чином, введено низку неперевершених заходів щодо спрощення ввезення гуманітарної допомоги на територію України. Згідно з постановою КМУ № 174 від 01.03.2022 "Деякі аспекти пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану," закріплено норми, відповідно до яких під час дії воєнного стану можливий пропуск гуманітарної допомоги через митний кордон України на місці перетину шляхом подання декларації в паперовій або електронній формі особою, яка перевозить відповідний товар, без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [13].

Особи, які привозять гуманітарну допомогу в Україну, можуть також створити електронну декларацію у своєму особистому кабінеті на Єдиному державному інформаційному веб-порталі "Єдине вікно для міжнародної торгівлі". Можливість подання декларацій в електронній формі значно полегшує та прискорює процес оформлення гуманітарної допомоги завдяки інтеграції з інформаційною системою митниці. Крім того, товари визнаються гуманітарною допомогою на декларативному рівні без прийняття відповідного рішення відповідальними державними органами, які відповідають за гуманітарну

допомогу. Прохід через митний кордон України для товарів гуманітарної допомоги кінцевого користувача відбувається.

На сьогоднішній день середній час оформлення одного транспортного засобу з гуманітарним вантажем на кордоні, враховуючи проведення необхідних контрольних процедур, складає 10–15 хвилин. Це дозволило досягти відсутності черг у пунктах пропуску на західному кордоні з суміжними країнами. Станом на початок липня загальний обсяг ввезених в Україну гуманітарних вантажів від початку війни становить майже 616 тис. тонн, включаючи лікарські засоби, медичне обладнання, продукти харчування, військове спорядження, одяг, взуття, а також понад 30 тис. транспортних засобів.

В рамках угоди між президентами України та Польщі про максимальне усунення бар'єрів при перетині кордону розпочато реалізацію проєкту "Відкритий кордон" [45].

Для досягнення цієї мети планується провести реконструкцію існуючих пунктів пропуску в кілька етапів, зведення нових пунктів та впровадження спільного митно-прикордонного контролю із сусідніми державами на західному кордоні. З метою підвищення пропускної спроможності передбачається розширення кількості смуг з 4 до 10, з розділенням потоків легкового та вантажного транспорту. Наприклад, за перший місяць функціонування модернізованого пункту пропуску Краківець–Корчова Львівської митниці Держмитслужби в рамках проєкту «Відкритий кордон» відзначається помітний ріст пропускної спроможності у напрямку виїзду з України – майже на 50 %.

У період збройної агресії росії проти України для зменшення податкового тиску та спрощення управління бізнесом на законодавчому рівні було введено відміну сплати митних платежів за імпортом товарів [37]. Зокрема, товари, що ввозились фізичними особами-підприємцями та юридичними особами, незалежно від системи оподаткування, були звільнені від сплати ввізного мита. Товари, які ввозились «спрощенцями» I–III груп, і які не є платниками ПДВ, також були звільнені від сплати ПДВ.

Проте, підакцизні товари (спирт етиловий, алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби, рідини для електронних сигарет) не підлягали звільненню від сплати ввізного мита. Деякі товари, такі як моторний бензин, дизельне паливо, скраплений газ, мали нульову ставку акцизного податку та зменшену ставку ПДВ до 7%.

Також було встановлено тимчасове звільнення від сплати митних платежів для фізичних осіб під час ввезення транспортних засобів, включаючи легкові автомобілі та їх кузови, напівпричепи та причепи, вантажні транспортні засоби та транспортні засоби для перевезення більше 10 осіб, а також мотоцикли.

З метою забезпечення стабільності економіки та належного наповнення бюджету, Законом України від 21 червня 2022 р. № 2325-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування», введено пільги на імпорту товарів та окремих транспортних засобів, за винятком пільг по сплаті митних платежів за імпорту бензину, дизельного палива та скрапленого газу, які були скасовані з 1 липня поточного року [38].

За період так званого "нульового" митного оформлення транспортних засобів у квітні-червні 2022 року, в обсязі майже 237 тис. одиниць цих товарів було ввезено. Сумарні пільги з уникнення сплати платежів склали 26.1 млрд грн.

На поточний момент митне оформлення транспортних засобів здійснюється відповідно до законодавства, яке діяло до відміни зазначених пільг (знову визначається ввізне мито, ПДВ, акцизний податок). Важливими змінами, що стосуються експортних операцій у першому півріччі 2022 року, є доповнення переліку товарів, експорт яких тепер підпадає під обов'язкове ліцензування. (рис. 2.5).

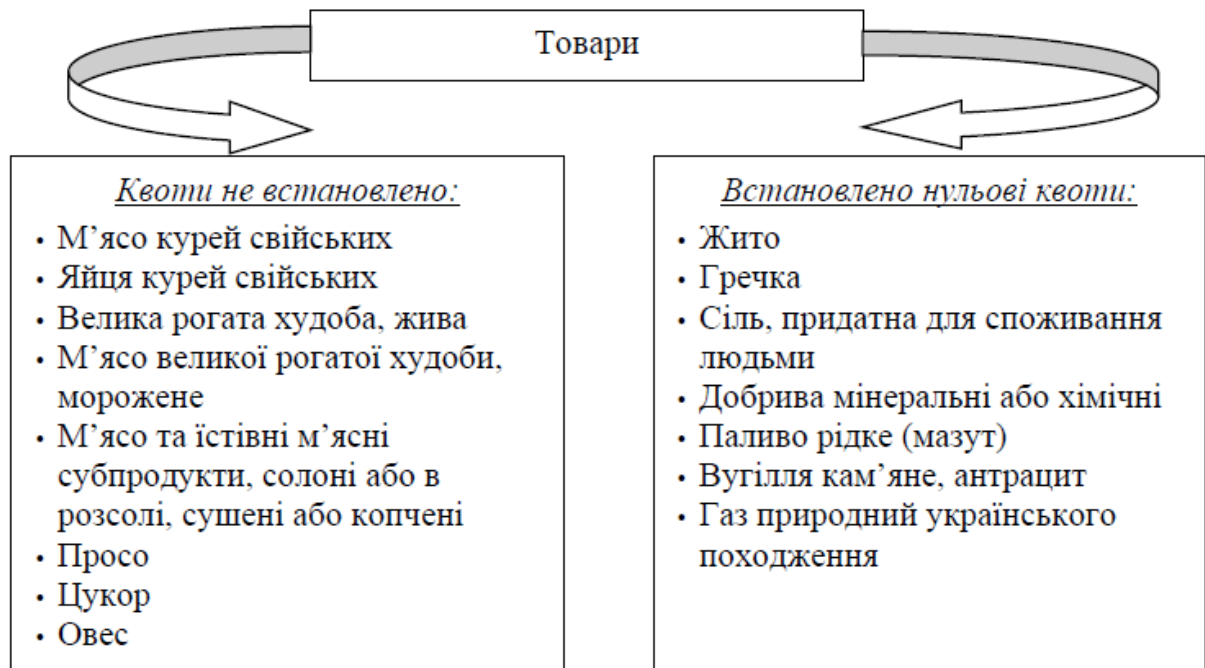

Рис. 2.5. Перелік товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню, та обсяги встановлених квот на 2022 р.

Джерело: складено авторами за [40]

Серед основних полегшень, які стосуються порядку митного оформлення товарів перед припиненням чи скасуванням воєнного стану на території України, важливо відзначити такі інновації [37]:

1. Скасування оплати суб'єктами Зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) за виконання митних формальностей поза місцем їх розташування або поза робочим часом, визначеним для них.

2. Документальні перевірки щодо дотримання вимог законодавства України у сфері митної справи, зокрема щодо своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів, не розпочинаються, а розпочаті перевірки припиняються. Акти (довідки) про результати документальних перевірок, зустрічних звірок, заперечення до актів перевірок і податкові повідомлення-рішення не надсилаються.

3. Продовження терміну реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності автоматично здійснюється відповідним програмно-інформаційним комплексом Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів України.

4. Пропуск на митну територію України та/або випуск товарів на митній території України, які за кодом згідно з УКТЗЕД та описом можуть належати до товарів, що підпадають під заборони та/або обмеження, але за своїми характеристиками та фізико-хімічними властивостями не відповідають критеріям для таких обмежень, здійснюється митними органами на підставі заяви декларанта або уповноваженої ним особи про незастосування встановлених законами заборон та/або обмежень (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Перелік товарів, на які встановлено заборони та/або обмеження щодо їх переміщення через митний кордон України

Джерело: складено авторами за [40]

У цей перелік включені: м'ясо курей та великої рогатої худоби, яйця курей, а також товари, які є стратегічно важливими для України, такі як просо, цукор та овес. Одночасно уряд обнулив квоти на експорт жита, гречки та солі, фактично забороняючи експорт цих товарів. Для митного оформлення товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню, потрібен дозвільний документ - ліцензія, яку видаватиме Мінекономіки (під час воєнного стану процес отримання ліцензії спрощено, зменшивши перелік необхідних документів).

При аналізі списку товарів, які підпадають під заборони та обмеження, слід відзначити, що згідно з постановою КМУ № 426 від 09.04.2022 встановлено повну заборону на імпорту товарів з росії в митний режим через військову агресію цієї держави [39].

У той час як товари, які проходять транзитом через територію російської федерації, а також товари, ввезені з росії, зокрема ті, які мають походження з третіх країн, можуть бути декларовані за митним режимом імпорту, якщо їх ввезення до України відбулося до 24 лютого 2022 року включно. Одночасно багато пунктів пропуску для автомобільного, залізничного та авіаційного сполучення через державний кордон, здебільшого це стосується пунктів на кордоні з росією та Білорусією, а також тих, що знаходяться неподалік від районів активних бойових дій, тимчасово закриті [41].

У зв'язку із бойовими діями на території України та блокаду морських портів відбулась кардинальна зміна ланцюгів поставок [32]. Загалом більше половини (55%) вантажів в Україні перевозиться морським транспортом. На другому місці знаходиться залізничний транспорт (33%), а на третьому – автомобільний (12%). На сьогоднішній день основна частина обсягів поставок припадає на залізничний (56%) та автомобільний транспорт (26%).

Наразі найважливішим завданням митних органів є переміщення вантажів гуманітарної допомоги, паливно-мастильних матеріалів та сільгосппродукції. З метою прискорення проходження митних формальностей Держмитслужбою прийнято рішення про мінімізацію застосування додаткових контрольних процедур, таких як лабораторні дослідження, відбір зразків, залучення фахівців профільних підрозділів та митних оглядів. Також на пунктах пропуску встановлено окремі смуги для переміщення товарів, проведено перерозподіл особового складу та збільшено кількість працюючих митників.

Митні органи акцентують основні зусилля на впровадженні митної політики в умовах повномасштабної війни, ініційованої російською федерацією. У цих умовах вони успішно виконують одне з ключових завдань – запобігання та протидія контрабанді, а також боротьба з порушеннями митних правил на всій

митній території України. За перше півріччя 2022 року митниці Державної митної служби України виявили 6,4 тис. порушень митних правил на загальну суму 1,9 млрд грн. [32].

Вилучено товарів, що становлять об'єкт правопорушень, на суму понад 392 млн грн, включаючи промислові товари на 238,6 млн грн, продовольчі товари та сільгосппродукцію на 7,6 млн грн, валюту на практично 121,6 млн грн та транспортні засоби майже на 24 млн грн. Митниці розглянули 6805 справ про порушення митних правил, за що було застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу на суму майже 276 млн грн. До суду митниці передали 3295 справ про порушення митних правил на загальну суму 1,7 млрд грн. Після розгляду судами справ було нараховано стягнень (конфіскація товарів та штрафи) на суму понад 900 млн грн, що перевищує аналогічний показник 2021 року на 24%.

Діяльність Київської митниці є підтвердженням ефективності роботи Держмитслужби у запобіганні порушенням митних правил. Посадові особи митниці виявили цинічну спробу столичних підприємців ввезти, на підставі підроблених документів, майже 400 бронежилетів з балістичними пластинами IV класу захисту загальною вартістю понад 3 млн грн для особистого збагачення.

Основою для ввезення в Україну даної категорії товарів є або наявність Сертифіката кінцевого споживача з подальшою безоплатною передачею бронежилетів цьому споживачеві, або застосування заходів державного контролю з отриманням відповідного дозволу на ввезення бронежилетів, що надає можливість вільного розпорядження та продажу товару. Для уникнення державного контролю під час ввезення цих товарів був використаний підроблений Сертифікат для даної партії бронежилетів. Київською митницею складено протокол про порушення митних правил, а бронежилети в комплекті з пластинами будуть вилучені до винесення судового рішення у цій справі.

Важливою частиною роботи Держмитслужби в умовах воєнного стану залишається митна інтеграція з ЄС. Робота в цьому напрямі продовжується, що підтверджується ухваленням рішення про запрошення України до Конвенції про

процедуру спільного транзиту (NCTS) та до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами [32].

Рішення було ухвалено на засіданні робочої групи з питань відповідних конвенцій, після аналізу результатів оціночної місії Генерального директорату з питань оподаткування та Митного союзу Європейської комісії (DG TAXUD), яка відбулася 23-24 червня 2022 року.

Після приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту українські компанії матимуть змогу скористатися наступними перевагами та спрощеннями:

- використання однієї транзитної декларації та однієї гарантії для переміщення товарів між 36 країнами, включаючи країни ЄС, Велику Британію, Туреччину, Сербію, Північну Македонію, Ісландію, Норвегію, Ліхтенштейн і Швейцарію;
- компанії зможуть відправляти та отримувати товари на своєму підприємстві без заїзду на митні термінали;
- українські фінансові гарантії будуть діяти в 35 країнах світу.

"Митний безвіз" стане каталізатором для розвитку логістичних, комерційних і торговельних хабів в Україні і важливим кроком на шляху майбутнього членства України в Європейському Союзі [28]. Отже, перед українською митницею стоїть важливе завдання досягнення відповідності європейським митним стандартам.

Митна політика під час воєнного стану має свої особливості, оскільки враховується не тільки забезпечення фінансового потенціалу держави, але й стратегічні потреби в обороні та економічне управління у воєнний період. Основні аспекти цієї політики включають:

1. Мобілізація фінансових ресурсів:

- введення тимчасових зборів або підвищення ставок мит під час воєнного стану для збільшення фінансових ресурсів на оборонні потреби;
- забезпечення ефективної адміністрації митної політики шляхом спрощення процедур та зменшення бюрократичних перешкод для підтримки економіки у воєнний час.

2. Регулювання зовнішньоторговельних відносин:

- регулювання зовнішньоторговельних операцій, введення заборони або обмеження на імпорт товарів, які можуть бути використані військовим виробництвом супротивника;

- надання пільг для експортерів або стимулювання експорту товарів, що можуть забезпечити державу необхідними ресурсами чи фінансами.

3. Захист вітчизняних виробників:

- заходи для підтримки місцевого виробництва, забезпечення національної безпеки та зменшення залежності від зовнішніх поставок у воєнний період;

- введення обмежень на імпорт конкуруючих товарів для підтримки стратегічних галузей економіки.

4. Контроль за транзитними потоками:

- підвищення контролю за транзитом товарів через територію країни для запобігання надходженню товарів, які можуть бути використані військовими супротивниками;

5. Військова інфраструктура:

- використання митної політики для підтримки будівництва та обслуговування військово-економічної інфраструктури, такої як арсенали, заводи військового призначення тощо.

6. Адаптація до умов воєнного стану:

- наявність механізмів, які дозволяють швидко реагувати на зміни в умовах воєнного стану, включаючи можливість перегляду та адаптації митних ставок та процедур.

7. Фінансова система та податкова політика:

- забезпечення фінансової підтримки для оборонних галузей через податкові пільги та стимули.

Узагальнюючи, воєнний стан вимагає від держави адаптації митної політики для забезпечення ефективного використання економічних та фінансових ресурсів для оборонних потреб та стратегічного розвитку країни.

Висновки до розділу 2

Протягом останніх десяти років в Україні виникла надзвичайно актуальна проблема контрабанди, яка призводить до значних втрат у бюджетних надходженнях. Крім того, контрабанда має низку негативних економічних наслідків для внутрішніх виробників, які опиняються в неконкурентних умовах, а також для споживачів, які можуть отримувати продукцію низької якості, що не відповідає стандартам.

Ці дані наочно демонструють реальний потенціал збільшення бюджетних надходжень за рахунок митних платежів, при умові подолання корупційних схем у митній сфері та дотримання фінансової дисципліни всіма учасниками зовнішньоекономічних відносин у сфері митного оподаткування. Навіть при закритті 20% існуючих каналів контрабанди можливо додатково накопичити близько 50% обсягів митних платежів, які сплачені протягом конкретного року.

У зв'язку з введенням воєнного стану Державна митниця України стала однією з перших інституцій, яка відчула важливі зміни в своїй діяльності. Робота митних органів в період збройної агресії російської федерації спрямована на забезпечення ефективної роботи всіх пунктів пропуску для оперативного ввезення та митного оформлення товарів, необхідних в умовах воєнного стану. Це стосується, передусім, пропуску через митний кордон гуманітарної допомоги, товарів для Збройних Сил України, критичних імпорتنих товарів, паливно-мастильних матеріалів та сільськогосподарської продукції.

Парламент, уряд України та профільні органи виконавчої влади прийняли значну кількість нормативно-правових актів, спрощуючи порядок митного контролю та оформлення товарів та надаючи певні пільги імпортерам щодо сплати митних платежів.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Вплив митних преференцій на формування фіскального потенціалу держави

Завдяки стійкості та невідступності бізнесу, який продовжував свою діяльність в умовах значних труднощів, Державна митна служба України у 2022 році забезпечила виконання індикативного показника надходжень митних платежів до державного бюджету на рівні 56,9%. Фактично було сплачено 300,8 мільярдів гривень із запланованих 528,3 мільярдів гривень. Враховуючи розгортання Росією повномасштабної війни майже на початку 2022 року та її наслідки, загальна сума сплати в бюджет могла б бути ще менше. Проте чому не більше? Давайте детально розберемося в цьому питанні.

Розпочнемо з того, що сума, яку Державна митна служба регулярно перераховує в бюджет, є коштами платників податків, які вони сплачують до чи в день подання митної декларації для митного оформлення. Державна митна служба в цьому процесі виступає як орган, що забезпечує контроль за своєчасністю, достовірністю та повнотою нарахування митних та інших платежів та їх сплати в повному обсязі платниками податків до бюджету.

Абсолютно логічно, що в умовах розгортання війни для підтримки платників податків та максимального забезпечення доставки всього необхідного громадянам і військовослужбовцям Верховна Рада України прийняла ряд законодавчих змін з питань пільгового оподаткування товарів, які імпортуються в Україну в умовах воєнного стану.

Основні пільги, що вплинули на надходження митних платежів до державного бюджету:

- надання пільг зі сплати податків при імпорті товарів, не пов'язаних із протидією збройній агресії окупантської країни, визначені у квітні-червні 2022

року, на суму 42,1 мільярда гривень (включаючи пільги при ввезенні автомобілів громадянами - 26,2 мільярда гривень; пільги для "спрощенців" - 13,3 мільярда гривень; пільги зі сплати мита, надані підприємствам - 2,6 мільярда гривень);

- надання пільг при імпорті продукції оборонного призначення - 31,4 мільярда гривень, зокрема 4 мільярда гривень - відстрочення сплати митних платежів під час ввезення на митну територію України товарів, кінцевим отримувачем яких згідно з умовами договору визначено Міноборони, ЗСУ;

- пільги зі сплати акцизного податку при ввезенні сировини для виробництва інших підакцизних товарів (головним чином тютюну) - 28,1 мільярда гривень;

- нові пільги, спрямовані на відновлення енергосистем та забезпечення громадян електроенергією, лише протягом листопада-грудня 2022 року обсяги наданих пільг склали 4,8 мільярда гривень, у тому числі з імпорту електрогенераторів - 3,8 мільярда гривень.

Крім того, введення 7% ставки ПДВ та нульової ставки акцизного податку на пальне призвело до зменшення надходжень цих податків з імпорту пального у березні – вересні 2022 року на 46,2 млрд грн згідно із Законом України від 13 березня 2022 року № 2120. Навіть після часткового відновлення правил оподаткування акцизним податком у вересні 2022 року обсяги розрахункових умовних недонадходжень акцизного податку та ПДВ у жовтні – грудні 2022 року становили 20,7 млрд гривень.

Введення в Україні воєнного стану, тимчасова зупинка діяльності окремих митниць, зниження ділової активності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, обсягів виробництва, зміна логістичних маршрутів, блокування морських торговельних портів, закриття повітряного простору – все це негативно вплинуло на обсяги оподаткованого імпорту товарів [32].

Узагальнено, поступлення митних платежів до загального фонду держбюджету за минулий рік (275,5 млрд грн) порівняно з відповідним періодом 2021 року (409,3 млрд грн) скоротилися на 32,7%, що відповідає річному прогнозу Національного банку України про падіння ВВП у 2022 році на 31,5%.

Зокрема, обсяги оподаткованого імпорту товарів у 2022 році зменшилися на більше ніж у 2,7 рази (з 68,2 млн тонн у 2021 році до 25,8 млн тонн у 2022 році). Зменшення фізичних обсягів оподаткованого імпорту, разом із зниженням ставок податків на нафтопродукти та збільшенням обсягів пільгового імпорту, зокрема гуманітарної допомоги та товарів оборонного призначення, не призвело до збільшення податкових надходжень до бюджету.

Таким чином, значуще зменшення надходжень митних платежів у 2022 році, порівняно з 2021 роком, сталося при імпорті:

- нафти та нафтопродуктів – на 52,8 млрд грн;
- легкових автомобілів – на 31,9 млрд грн;
- газів нафтових – на 20,5 млрд грн;
- вугілля кам'яного та коксу – на 9,8 млрд грн [32].

Питання щодо надходжень до державного бюджету від експорту товарів можна розглядати у двох аспектах: оподаткування товарів вивізним митом та контролю за сплатою внутрішніх податків.

У 2022 році весь світ спостерігав за експортом з України зерна. Важливо відзначити, що експорт зернових, за винятком олійних культур, згідно з чинним законодавством України, не підлягає оподаткуванню вивізним митом. Таким чином, твердження окремих експертів про порушення митниками при експорті зерна, зокрема щодо невнесення податків, є неправомірними.

Щодо контролю за сплатою внутрішніх податків, відзначається, що надання контролю за повнотою декларування та своєчасністю сплати внутрішніх податків не є обов'язком Державної митної служби. Зокрема, в контексті контролю за визначенням митної вартості при експорті товарів Держмитслужба також не має відповідних повноважень на законодавчому рівні.

Для порівняння, у 2021 році Держмитслужба виконала план на 106,7%, перерахувавши 484,9 млрд гривень при запланованих 454,7 млрд гривень. Це на 126,3 млрд гривень (або на 35%) більше, ніж у 2020 році, коли було перераховано 358,6 млрд гривень або 93,7% від плану. У 2019 році, при запланованих 395,3

млрд гривень, Держмитслужба фактично перерахувала 372,5 млрд гривень або 94,2% від плану.

Протягом січня–лютого 2022 року Держмитслужбою було перераховано 76,8 млрд гривень при плані 69,9 млрд гривень, що становить 110% від зазначеного планового показника.

У той же час, при митному оформленні імпорту товарів були надані пільги зі сплати митних платежів на суму 14,8 млрд гривень, що на 1,1 млрд гривень більше, ніж у квітні цього року. Це включає пільги зі сплати акцизного податку при імпорті сировини для виробництва інших підакцизних товарів, пільги зі сплати мита та ПДВ на товари оборонного призначення, а також пільги, надані в рамках угод про вільну торгівлю.

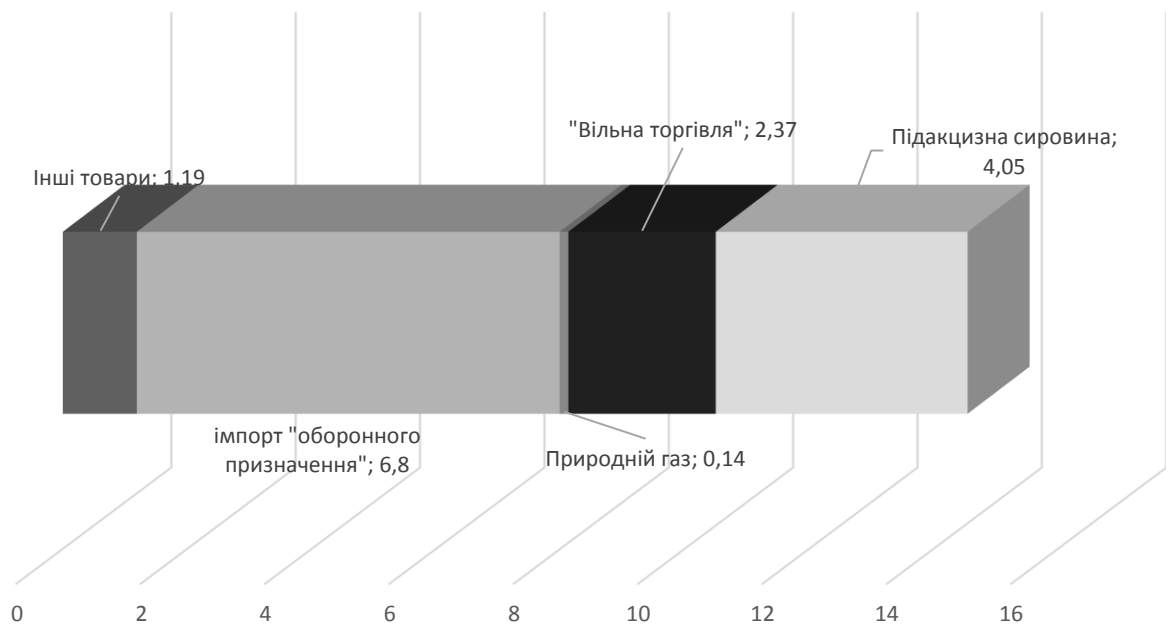

Рис.3.1. Обсяги пільг, наданих при імпорті товарів за 5 місяців 2023 року, млрд грн

При цьому в структурі товарів, які ввозяться на митну територію України, відзначається зростання частки імпортованих товарів, що оподатковуються, з 82% у квітні 2023 року до 94% у травні 2023 року. Обсяги імпорту товарів, з яких сплачувався хоча б один податок, збільшились на 11%. Крім того, обсяги товарів, які випущені у вільний обіг із наданням пільг зі сплати митних платежів (з урахуванням гуманітарної допомоги), зменшились на 76%. Це зменшення

переважно стосується обсягів імпорту природного газу, який відбулося за рахунок скорочення на 259 тисяч тонн обсягів імпорту зі звільненням від сплати ПДВ.

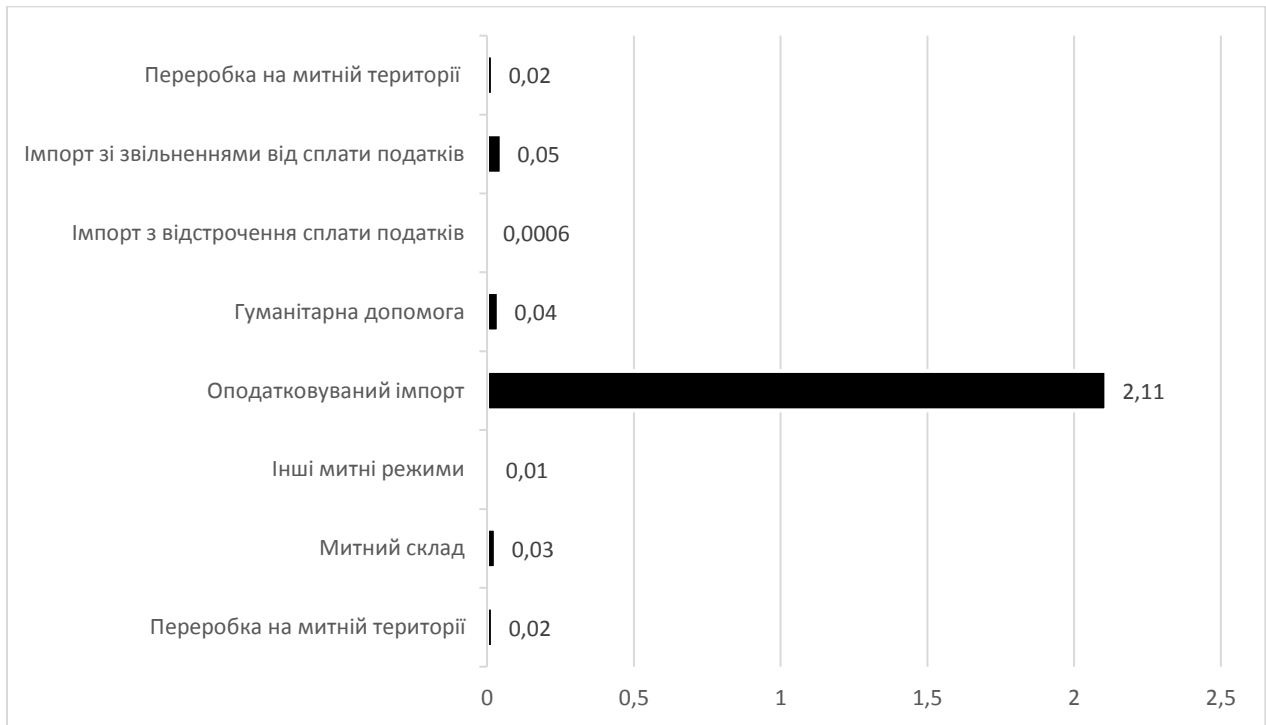

Рис.3.2. Структура ввезених на митну територію України товарів у залежності від обраного митного режиму та правил оподаткування за 5 місяців 2023 року, млн тонн

У травні 2023 року митні органи вивезли на вільний обіг за умови сплати митних платежів 2,1 мільйони тонн вантажів, за їх митним оформленням сплачено 34,2 мільярда гривень податків. Серед основних товарів, що формують бюджет, варто відзначити:

- 671,5 тис. тонн нафтопродуктів, що на 135,6 тис. тонн більше, ніж у квітні 2023 року;
- 105,8 тис. тонн добрив, що на 126,5 тис. тонн менше, ніж у квітні 2023 року;
- 81,1 тис. тонн газів нафтових, що на 6,7 тис. тонн більше, ніж у квітні 2023 року;

- 72,8 тис. тонн сталюого прокату, що на 14,7 тис. тонн більше, ніж у квітні 2023 року;

- 41,0 тис. тонн транспортних засобів, що на 9,7 тис. тонн більше, ніж у квітні 2023 року;

- 27,0 тис. тонн пластмас, полімерних матеріалів та виробів з них, що на 1,9 тис. тонн більше, ніж у квітні 2023 року.

Попри це, існують об'єктивні фактори, які негативно впливають на рівень надходжень митних платежів. Зокрема, офіційний курс долара США утримується на рівні 36,57 грн/дол, що на 13% нижче "бюджетного" курсу, призводячи до розрахункових недонадходжень податків у розмірі 5,28 млрд гривень.

Крім того, зниження рівня оподаткування імпорту пального ще в 2022 році призвело до зменшення надходжень на 5,34 млрд гривень у травні.

Завдяки збільшенню обсягів оподаткованого імпорту та прийнятим митними органами заходам для забезпечення повноти та своєчасності оподаткування, а також збереженню ефективної ставки оподаткування на рівні 23%, обсяги перерахованих до державного бюджету митних платежів у травні 2023 року склали 34,3 млрд грн. У 2022 році, при урахуванні різкого зменшення товарних потоків, Держмитслужба відігравала активну роль у пропуску гуманітарних вантажів, реалізації "зернового коридору" та інших ініціатив, а вказувати на не як на непрацездатну щонайменше некоректно. Держмитслужба, як виконавчий орган влади, має інтерес до відповідального виконання своїх обов'язків.

Отже, навіть в умовах воєнного стану підтримано функціональність та позитивну динаміку збільшення перерахувань митних та інших платежів до дохідної частини бюджету. Показники надходжень до державного бюджету зросли від 7,7 млрд грн. у березні до 36,7 млрд грн. у грудні 2022 р. Податкові реформи, що стосуються імпорту товарів, також відіграли важливу роль, спрощуючи умови для імпортерів за період воєнного стану, з чинності яких вступив у силу Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу

України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану" з 5 квітня 2022 року [37]. Крім інших завдань, які вирішує, Державна митна служба України встановлює ряд податкових пільг для імпорту товарів та транспортних засобів. Наприклад, згідно з пункту 69 підрозділу 10 розділу XX "Перехідні положення" Податкового кодексу України (ПКУ), тимчасово було відмінено ввізне мито, ПДВ та оподаткування для товарів, які ввозять платники єдиного податку. Проте це не стосувалося фізичних та юридичних осіб, які обрали ставку єдиного податку, визначену пунктом 293.3 ПКУ.

Згідно з пунктом 293.3 ПКУ, фіксована ставка для платників третьої групи становить 3% від доходу. Крім того, згідно з пунктом 9.5 пункту 9 підрозділу 8 розділу XX "Перехідні положення" ПКУ, платники єдиного податку третьої групи, які користуються особливостями оподаткування, встановленими пунктом 9 підрозділу 8 розділу XX "Перехідні положення" ПКУ, можуть бути звільнені від сплати ПДВ, включаючи при імпорті.

У пояснювальній записці до Закону № 2142-IX обґрунтовано його прийняття з загальною метою - підвищення ефективності застосування податкового, митного та іншого законодавства та забезпечення дотримання прав та обов'язків платників податків.

Закон № 2142-IX встановив імпортні податкові пільги, які зазвичай не застосовуються при ввезенні товарів з держави-окупанта, держави-агресора або окупованої території України. Ці пільги включають [35]:

1) Звільнення від обов'язку нарахування та сплати ПДВ при ввезенні товарів на митну територію України платниками єдиного податку третьої групи.

2) Звільнення від оподаткування ПДВ операцій із ввезення товарів на митну територію України суб'єктами господарювання, які зареєстровані платниками єдиного податку першої, другої та третьої груп, за винятком фізичних та юридичних осіб, які обрали ставку єдиного податку третьої групи 3% плюс ПДВ.

3) Звільнення від оподаткування ПДВ, акцизним податком операцій з ввезення фізичними особами на митну територію України певних видів транспортних засобів.

4) Звільнення від оподаткування ввізним митом товарів, що ввозяться на митну територію України підприємствами для вільного обігу, а також для громадян - автомобілів та інших транспортних засобів для особистого використання.

5) Забезпечення спрощень у процедурі оформлення товарів для платників єдиного податку, зокрема, шляхом введення можливості поміщення товарів у митний режим імпорту за попередньою митною декларацією та скорочення строків митного оформлення.

Незважаючи на значне скорочення податкових надходжень до бюджету, нововведення спонукали бізнес продовжувати роботу та стимулювали український ринок імпорту. Враховуючи податкові пільги при імпорті, багато підприємців перейшли на спрощену систему оподаткування, а імпортери використовували можливість ввозити товари за пільговою системою, що призвело до оживлення українського ринку імпорту.

Однак буквально з 21 червня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування", який скасовує всі вищезазначені імпортні податкові пільги. Цей закон відновлює оподаткування, яке було скасовано Законом № 2142-IX для транспортних засобів, що ввозять громадяни (внаслідок дії звільнення від оподаткування ввізним митом, акцизним податком та ПДВ до бюджету не надійшло близько 13 мільярдів гривень; ввезено більше 119 тисяч автомобілів; неодноразові випадки ввезення автомобілів преміум-класу) [38].

Ураховуючи сплату мита, ПДВ, значно ускладнений та дорогий логістичний ланцюг, кінцева ціна імпортованого товару стає абсолютно нереальною для реалізації в умовах українського ринку. На тлі значного зменшення доходів і, відповідно, зниження платоспроможного попиту населення

різке підвищення цін на імпорتنі товари робить їх недосяжними для українського споживача. Іншими словами, ціна імпортного товару виходить за межі покупельної спроможності населення, що, в свою чергу, призводить до затоварення, продажів зі знижками та, відповідно, до збитків компаній. Наступні кроки в цьому зачиненому колі - це закриття магазинів, скорочення робочих місць, зменшення платежів до бюджету та падіння ВВП.

Митні преференції можуть значно впливати на формування фіскального потенціалу держави. Фіскальний потенціал визначається обсягом зборів та податків, які надходять до державного бюджету, і використовуються для фінансування різноманітних програм та проектів. Основні аспекти впливу митних преференцій на фіскальний потенціал держави включають:

1. Надання пільг, звільнень від мит та інших митних платежів може призвести до зменшення загального обсягу коштів, які надходять до бюджету від імпорту товарів.

2. Водночас, митні преференції можуть стимулювати економічну активність та збільшення обсягів торгівлі, що може призвести до збільшення інших видів податкових надходжень.

3. Митні преференції можуть використовуватися для регулювання та привертання інвестицій, наприклад, шляхом встановлення пільг для конкретних секторів чи видів товарів.

4. Держава може надавати митні пільги для підтримки стратегічно важливих галузей, таких як виробництво високотехнологічних товарів чи розвиток екологічно чистих технологій.

5. Митні преференції можуть бути використані для реалізації соціальних або гуманітарних цілей, наприклад, надання легкості у ввезенні необхідних гуманітарних товарів.

6. Рішення щодо митних преференцій можуть мати політичний відтінок, особливо в контексті міжнародних відносин та торговельних угод.

Важливо враховувати, що ефективність митних преференцій залежить від балансу між стимулюванням економічної активності та збереженням

достатнього рівня митних надходжень для фінансування бюджетних потреб. У кожному конкретному випадку важливо враховувати загальну економічну ситуацію, стратегічні цілі держави та взаємозв'язок між митними пільгами та фіскальним потенціалом.

Підсумовуючи, можна відзначити, що постійні корективи у законодавстві не лише не сприяють, а й найгірше впливають на бізнес. Краще взагалі відмовитись від будь-яких пільг, ніж впроваджувати їх на місяць, а потім відмінити, тим самим ускладнюючи і без того важке становище багатьох компаній.

3.2. Напрями удосконалення митного оподаткування при імпорті товарів в Україну

На сьогодні існують конфлікти між необхідністю забезпечення державних надходжень і потребами економічного розвитку. Це впливає з того, що в Україні поки що відсутня наукова концепція захисту національного виробника, яка б обґрунтовувала визначення розмірів митних ставок та рівня їх диференціації, а також систематичного застосування митних платежів загалом.

Виходячи із основного принципу Світової організації торгівлі - лібералізації міжнародної торгівлі шляхом упровадження уніфікованих граничних митних та нетарифних обмежень, законодавство України потребує суттєвих змін. Для подальшого розвитку і удосконалення інституту митно-тарифного регулювання потрібна нова структурно-функціональна концепція та нові підходи до правових засад застосування державно-дискримінаційних заходів.

Для вирішення існуючих проблем пропонується надати Кабінету Міністрів України право встановлювати та змінювати ставки ввізного та вивізного мита. Це ґрунтується необхідністю оперативно реагувати на зміни кон'юнктури та вирішувати проблеми митно-тарифного регулювання України.

Існують певні проблеми, які впливають на митно-тарифне регулювання:

1. Надмірна деталізація та значна диференціація у розмірах ставок ввізного мита на однорідні товари.

2. Багато пільг зі сплати ввізного мита для окремих галузей та суб'єктів зовнішньо-економічної діяльності.

3. Ігнорування галузевими міністерствами та відомствами основних принципів і підходів до підготовки законодавчих актів з митно-тарифного регулювання.

4. Встановлення специфічних та комбінованих ставок ввізного мита без урахування специфіки поставок товару.

З метою ефективного боротьби з недостовірним декларуванням імпорту та забезпечення захисту внутрішнього ринку, пропонується часткова уніфікація ставок мита. Це дозволить збалансувати інтереси держави, споживачів, внутрішніх виробників та імпортерів, зберігаючи при цьому можливість своєчасного реагування на запити іноземних держав та сприяння інтеграції України до ЄС.

Загалом, уніфікація митних ставок є одним з ефективних методів протидії недостовірному декларуванню імпорту. Застосування тільки адміністративних заходів регулювання може призвести до поширення корупційних схем. Повна уніфікація ставок мита важка в сучасних умовах, оскільки вимагає досягнення консенсусу між представниками влади та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності щодо митно-тарифної політики. Тому більш розумним виглядає часткова уніфікація ставок мита, яка спрямована на балансування інтересів держави, споживачів, внутрішніх виробників та імпортерів [2].

Сплата мита та інших податків є важливою частиною митного оформлення товарів під час імпорту. Спрощення адміністрування цих податків під час митного оформлення полегшить надходження коштів до Державного бюджету, скоротить час та адміністративні витрати бізнесу, покращить інвестиційну привабливість країни.

Проте, багато компаній, які займаються імпортом товарів, вказують на два основних напрямки для удосконалення: відволікання обігових коштів через

митне оформлення в різних митницях та фіскальний підхід митних органів при адмініструванні митних платежів. Для спрощення адміністрування податків під час митного оформлення, запропоновано розширення функціоналу єдиного казначейського рахунку, можливість митного оформлення за місцем розташування компанії та удосконалення процедури повернення надмірно сплачених митних платежів [25].

Ефективний обмін інформацією про митну вартість товарів, заявлену у країні експорту, дозволяє митній адміністрації країни імпорту уникати додаткових перевірок та зайвих митних формальностей. Тому в наш час важливо створити автоматизовану систему обміну інформацією про проведені зовнішньоекономічні операції між митними адміністраціями ЄС та Державної митної служби (ДМС) України, використовуючи сучасні електронні засоби зв'язку.

Отже, одним із заходів у боротьбі з митними шахрайствами, що відповідає стандартам ЄС, є поліпшення взаємодії та прискорення обміну інформацією між митними адміністраціями різних країн у режимі онлайн. Питання ухилення від сплати мита при ввезенні товарів на митну територію України потребує вдосконалення митно-тарифного регулювання.

Наша думка полягає в тому, що проблему повної сплати ввізного мита можна вирішити, встановлюючи комбіновані ставки мита на високоліквідні товари. Цей захід дозволить проводити митне оформлення однієї категорії товарів у різних митницях ДМС за однаковими вартісними показниками.

Ще одним напрямком удосконалення митно-тарифного регулювання є посилення співпраці між органами виконавчої влади, що впроваджують митну політику, і правоохоронними органами в області оперативного обміну інформацією про можливі факти контрабанди та порушень законодавства України. Також важлива співпраця між митницями ДМС та іншими компетентними державними органами у отриманні оперативної інформації про видані суб'єктам підприємництва 80 дозволів на проведення зовнішньоекономічних операцій.

Для виконання вимог ЄС щодо впровадження митного контролю, заснованого на аналізі ризиків, та визначення необхідного організаційного забезпечення, на сучасному етапі необхідно зменшити несанкціоноване втручання у процедури митного оформлення посадових осіб, які не мають відповідної компетенції. Тому слід закріпити на законодавчому рівні обов'язок посадових осіб ДМС, які не займаються митним оформленням та не є частинами інших державних, включаючи правоохоронні, органів, встановлювати додаткові форми контролю та припиняти митне оформлення лише після внесення відмітки про таке рішення та його обґрунтування в АСАУР.

Отже, ще одним напрямком удосконалення митно-правового регулювання, яке відповідає вимогам ЄС, є впровадження системи аналізу та управління ризиками під час проведення зовнішньоекономічних операцій, активне наповнення автоматизованої системи митного оформлення електронними копіями дозвільних документів від компетентних державних органів та орієнтування на можливі порушення митного законодавства з боку правоохоронних органів. Ще одним актуальним напрямком у запобіганні та припиненні митних порушень є проведення аудиту органами виконавчої влади, які реалізують митну політику.

До основних факторів, що призводять до поширення контрабанди та шахрайства в сфері митного регулювання, можна віднести недосконалість нормативно-правового регулювання імпорту товарів та відсутність ефективного контролю за реалізацією імпортованих товарів на внутрішньому ринку [44].

На сучасному етапі пропонується створити багатоступеневу систему контролю за рухом імпортованих товарів від моменту їх ввезення на митну територію України до моменту реалізації споживачу. Ця система спрямована на виявлення контрабандних товарів, сплату всіх належних податків суб'єктами господарювання та виявлення фактів фальсифікації продукції. Для вирішення цих завдань може бути застосований митний контроль з використанням методів аудиту та вимагає спільних зусиль органів Державної митної служби та

правоохоронних органів. Актуальним завданням є також установка касових апаратів у всіх торгових точках.

В результаті фінансово-господарських перевірок підприємств після ввезення товарів на митну територію України Державною митною службою виявлені випадки порушень законодавства України, такі як заниження митної вартості товарів, нецільове використання товарів, незаконне отримання пільг і інше. Органи виконавчої влади, що реалізують митну політику, здійснюють заходи щодо стягнення недоборів митних платежів, а порушників притягують до адміністративної відповідальності.

Проте виявлені ознаки злочинів, розслідування яких належить до компетенції органів податкової поліції, зокрема, в рамках статей 212 та 222 Кримінального кодексу. Таким чином, реформування податкової поліції відкриває перспективи для комплексного підходу під час розслідування економічних злочинів, пов'язаних із контрабандою та митним шахрайством.

Провірка митної вартості товарів, визначення країни походження товару, перевірка тарифної класифікації, правильність нарахування митних платежів, ідентифікація ризикових контрагентів та перевірка інших документів та відомостей відбувається безпосередньо під час митного оформлення товарів та транспортних засобів, що технічно ускладнює процес митного оформлення, призводить до часових незручностей під час транспортування товарів, значно знижує фізичну пропускну спроможність митних постів та, відповідно, негативно впливає на обсяги зовнішньоекономічних операцій [31].

Отже, застосування методів митного пост-аудиту сприятиме прискоренню процедури митного оформлення та забезпечить підвищення ефективності контролю за проведенням зовнішньоекономічних операцій щодо сплати податків у повному обсязі.

Удосконалення митно-тарифного регулювання імпорту товарів повинно відбуватися в тісному взаємозв'язку зі структурними змінами в економіці країни, особливо в умовах зростаючої інтеграції в світову економіку. Сировинні

коливання на зарубіжних ринках створюють резонанс у відповідних внутрішніх ринках.

Отже, зовнішньоторговельне регулювання повинно вирішувати такі завдання:

- використання механізмів гнучких імпорتنих тарифів;
- вдосконалення системи митного контролю;
- переорієнтація торгових представництв за кордоном від діяльності залучення імпорту продукції до діяльності залучення технологій та пошуку ринків збуту української продукції;
- співпраця з СОТ та активне використання його механізмів для участі в міжнародній торгівлі і захисту внутрішніх ринків від недобросовісних імпортерів.

Ретельно продумана митно-тарифна політика в галузі зовнішньої торгівлі може змінити структуру імпорту на користь якісних і високотехнологічних товарів, сприяти зниженню цін як на імпорту, так і на вітчизняну продукцію, забезпечуючи тим самим захист економічних інтересів національного виробника і споживача. Митно-тарифні заходи регулювання зовнішньої торгівлі є ключовими державними заходами, спрямованими на забезпечення безпеки та захисту економічних інтересів України. Економічні інтереси країни включають створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої економіки, покращення рівня життя, розвиток стратегічно важливих галузей, збільшення національного багатства і здобуття статусу у світовому розподілі праці та торгівлі. Отож, можемо підсумувати, що удосконалення митного оподаткування при імпорті товарів в Україну може включати ряд напрямків для підвищення ефективності та прозорості цього процесу. Ось деякі можливі напрямки удосконалення митного оподаткування при імпорті:

1. Спрощення та уточнення митних правил:

- розробка чітких, зрозумілих і консистентних митних правил для спрощення процедур митного оформлення;
- зменшення кількості та складності документів, необхідних для імпорту.

2. Автоматизація митних процедур:

- впровадження електронних систем митного декларування та оплати для зменшення адміністративних труднощів та збільшення ефективності;
- використання технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн, для автоматизації перевірок та контролю за митними платежами.

3. Гнучка тарифна політика:

- встановлення гнучких тарифів для підтримки конкурентоспроможності вітчизняних виробників та сприяння ефективному конкурентному середовищу;
- врахування особливостей та потреб в різних секторах економіки при встановленні митних ставок.

4. Заходи проти корупції:

- запровадження ефективних заходів для запобігання корупції в митних органах;
- забезпечення прозорості в прийнятті рішень щодо митних платежів та класифікації товарів.

5. Стимулювання дотримання митних правил:

- запровадження систем стимулювання для компаній, які дотримуються митних вимог та правил;
- заохочення використання екологічно чистих технологій та практик через митні пільги.

6. Співпраця з бізнес-спільнотою:

- залучення представників бізнес-спільноти до консультацій та обговорення змін в митному законодавстві;
- створення платформ для взаємодії між державними органами та бізнесом для ефективної роботи над удосконаленням митного оподаткування.

Ці заходи можуть сприяти поліпшенню процесів митного оформлення та оподаткування при імпорті товарів, що в свою чергу сприятиме розвитку ефективної та прозорої зовнішньої торгівлі в Україні.

Висновки до розділу 3

Після аналізу результатів введених податкових реформ можна визначити, що ці нововведення стимулювали бізнес продовжувати свою діяльність та в значній мірі активізували український імпортерний ринок. Незважаючи на помітне зменшення податкових надходжень до бюджету, багато підприємців перейшли на спрощену систему оподаткування через податкові пільги при імпорті. Також імпортерам надано можливість ввозити товари за пільговою системою, якою вони і скористались. Український ринок імпорту почав проявляти ознаки відновлення.

З урахуванням інтенсивного розвитку міжнародних господарських зв'язків, митно-тарифне регулювання Зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) в Україні вимагає нових підходів і інструментів для ефективного управління регулюванням зовнішньоекономічних зв'язків як на світовому, так і на національному рівні. Викладені вище заходи мають сприяти виконанню головного завдання держави, а саме - забезпечити умови для стабільного розвитку економіки.

ВИСНОВКИ

1. Нинішня митно-тарифна стратегія нашої країни в основному спрямована на поповнення державного бюджету і захист національної економіки та учасників зовнішньоекономічної діяльності. Проте важливо відзначити наявні проблеми у вітчизняній нормативно-правовій базі щодо цього адміністрування, а також труднощі в адмініструванні митних платежів загалом і в механізмі тарифної політики України в цілому. Ці проблеми призводять до зниження ефективності роботи митних органів, зокрема в аспекті адміністрування митних платежів. Варто відзначити, що в сучасних умовах адміністрування митних платежів стоїть як одне з найбільш фундаментальних завдань митних та податкових органів, оскільки митні платежі є суттєвим джерелом наповнення Державного бюджету України.

Завданням вітчизняних митних та податкових органів є контроль за правильністю визначення митної вартості товарів, що перетинають митний кордон України, а також примусове стягування сум, заборгованих за протермінованими митними платежами. Оптимізація адміністрування митних платежів сьогодні є одним із найважливіших завдань перед митними та податковими органами. У цьому контексті особливо важливо поліпшення адміністрування митних доходів, яке охоплює весь цикл від ввезення товару на митну територію України до його реалізації. Основною метою реформ у цьому напрямі має бути перебудова структури системи адміністрування митних платежів, покращення обслуговування учасників зовнішньоекономічної діяльності, зменшення випадків недостовірного декларування та загальних витрат учасників зовнішньоекономічних процесів.

2. Митна безпека має важливе значення для забезпечення економічної безпеки держави, навіть якщо вона не визначена як окремий елемент. Вона має прямий або опосередкований вплив на всі аспекти економічної безпеки, особливо на фінансову та зовнішньоекономічну складові.

Індикатори митної безпеки показали її важливий вплив на економічну безпеку держави, проте це також свідчить про існуючі недоліки у системі її забезпечення. Ця ситуація вимагає поліпшення роботи митної служби через впровадження однієї з наступних моделей взаємодії митної служби та бізнесу: сінгапурська модель (заснована на автоматизованій інформаційно-розрахунковій системі), шведська модель (з єдиною управлінською структурою), американська модель (з єдиною управлінською структурою та автоматизованими системами для збору та поширення інформації), або моделі, що використовуються у Великій Британії. Впровадження цих моделей призвело до зростання ВВП та підвищення економічної безпеки цих країн, що свідчить про необхідність подальших досліджень у цьому напрямі.

3. Діяльність Державної митної служби України стала однією з перших, що суттєво зазнала змін у зв'язку з введенням воєнного стану. Починаючи з перших днів збройної агресії Російської Федерації, митні органи спрямовані на забезпечення чіткої та взаємодійної роботи всіх пунктів пропуску, щоб оперативно ввозити та митно оформлювати товари, які є необхідними в умовах воєнного стану. Це особливо стосується пропуску через митний кордон України гуманітарної допомоги, товарів для Збройних Сил України, критичного імпорту, паливно-мастильних матеріалів та агропродукції. Парламент, уряд та відповідні органи влади прийняли значну кількість нормативно-правових актів, спрощуючи порядок митного контролю та оформлення товарів, а також надаючи певні пільги імпортерам у сплаті митних платежів.

Виклики воєнного часу вплинули на показники діяльності Державної митної служби, тому необхідно посилювати співпрацю з владними та бізнес-структурами для ліквідації можливих труднощів. Робота української митниці повинна бути синхронізована з митними адміністраціями країн ЄС, щоб прискорити процес пропуску товарів через кордони та сприяти міжнародній торгівлі.

4. З урахуванням вищезазначеного можемо заявити, що митні платежі відіграють ключову роль у формуванні бюджету. Загалом вони становлять від

22,7% до 24,6% доходів Державного бюджету України та практично половину податкових надходжень. Переважна частина структури митних платежів припадає на ПДВ, що свідчить про його значну фіскальну важливість. Порівняння з провідними країнами Європи показує велику вагу митних платежів у податкових надходженнях бюджету України, тому важливо розвивати інші джерела доходів, зокрема податок на прибуток підприємств та податок на доходи фізичних осіб, для забезпечення стійкої фінансової бази.

У зв'язку з цим, фіскальний потенціал митних платежів в Україні залежить не лише від ефективності митної політики, але й від інтенсивного та збалансованого розвитку економічної системи країни.

5. Згідно з науковими та експертними джерелами, висока залежність податкових надходжень від митних платежів є характерною для країн із слабким рівнем економічного розвитку. Для створення надійної та диверсифікованої бази для доходів бюджету важливо активно залучати інвестиції, відновлювати інфраструктуру, виробничі потужності та відбудовувати соціальне житло. Ця політика сприятиме відновленню економіки, зростанню доходів бізнесу та населення, формуванню фінансових резервів та поступовому збільшенню ролі прямих податків у доходах бюджетів.

Зокрема в сучасних умовах важливо попереджати порушення митних правил та контрабанду при проведенні зовнішньоекономічних операцій. Це допоможе збільшити доходи державного бюджету без підвищення податкового тиску на бізнес та споживачів імпортованих товарів.

6. Повністю природно, що в умовах повномасштабної війни з метою підтримки платників податків та максимального забезпечення поставок усього необхідного для українських цивільних та військових, Верховна Рада України внесла ряд законодавчих змін з питань пільгового оподаткування товарів, що ввозяться в Україну в умовах воєнного стану.

Основні звільнення, які вплинули на надходження митних платежів до державного бюджету, включають:

- надання пільг зі сплати податків при імпорті товарів, не пов'язаних із протидією збройній агресії країни-окупанта, що були надані у квітні – червні 2022 року на суму 42,1 млрд грн (включаючи пільги при ввезенні автомобілів громадянами – 26,2 млрд грн; пільги "спрощенням" – 13,3 млрд грн; пільги зі сплати мита, надані підприємствам – 2,6 млрд грн);

- надання пільг при імпорті продукції оборонного призначення на суму 31,4 млрд грн, зокрема відстрочення сплати митних платежів при ввезенні на митну територію України товарів, кінцевим отримувачем яких згідно з умовами договору визначено Міноборони, ЗСУ (4 млрд грн);

- пільги зі сплати акцизного податку при ввезенні сировини для виробництва інших підакцизних товарів, головним чином тютюну, на суму 28,1 млрд грн;

- нові пільги, спрямовані на відновлення енергосистем та забезпечення громадян електроенергією, лише протягом листопада – грудня 2022 року обсяги наданих пільг становили 4,8 млрд грн, включаючи імпорт електрогенераторів – 3,8 млрд грн.

Крім того, встановлення 7% ставки оподаткування ПДВ та нульової ставки акцизного податку на пальне призвело до зменшення надходжень цих податків з імпорту пального у березні – вересні 2022 року на 46,2 млрд грн відповідно до Закону України від 13 березня 2022 року № 2120. Навіть після часткового відновлення правил оподаткування акцизним податком у вересні 2022 року обсяги розрахункових умовних недонадходжень акцизного податку та ПДВ у жовтні – грудні 2022 року становили 20,7 млрд гривень.

7. Удосконалення митно-тарифного регулювання імпорту товарів повинно враховувати структурні зміни в економіці країни, зокрема зростаючу інтеграцію в світову економіку. Зовнішньоторговельне регулювання має спрямовуватися на вирішення таких завдань, як використання гнучких імпорتنих тарифів, вдосконалення системи митного контролю, боротьба з демпінгом на внутрішньому ринку та субсидованим експортом, переорієнтація торгових представництв за кордоном на залучення технологій та пошук ринків збуту для

української продукції, а також співпраця з СОТ для захисту внутрішніх ринків. Розроблена митно-тарифна політика у сфері зовнішньої торгівлі може сприяти зміні структури імпорту на користь високотехнологічних товарів, зниженню цін на імпорту та внутрішню продукцію, а отже, забезпечити захист економічних інтересів національного виробника і споживача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранов С. О. Актуальні проблеми адміністрування митних платежів в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С. 117–119.,
2. Батанова Л. О. Система адміністрування митних платежів у контексті сучасних державних реформ в Україні на шляху до євроінтеграції. *Lex Portus*. 2017. № 6 (8). С. 65–74.,
3. Буланій О. О. Світовий досвід сучасного митно-тарифного регулювання та застосування його в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. №9
4. Волосович С. В. Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності: навчальний посібник. К.: Атіка, 2009. 288 с.,
5. Валовий внутрішній продукт: офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Гайдамака І.О. Правовий режим: поняття та види. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2008. № 15. С. 120–127.
7. Герчаківський С.Д. Митна справа. Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2020. 316 с.
8. Годованець О. Проблемні аспекти адміністрування митних платежів і напрямки їх усунення. *Світ фінансів*. 2008. № 4 (17). С. 147–153.,
9. Голинський Ю., Віхоть О. Стан митної безпеки України та особливості її забезпечення в умовах трансформації глобалізаційних процесів. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-7>.
10. Гребельник О. П. Митна справа: підручник. К. : Центр навчальної літератури, 2014. 472 с.
11. Гребельник О. П. Основи митної справи : навч. посіб. К.: Центр навч. літ., 2003. 600 с.
12. Гребельник О. П. Розробка оптимальної моделі митно-тарифної політики в контексті економічної безпеки України. *Вісник Академії митної служби України*. 2004 р. №2(22). 2004. Вип.50. С. 29-36.

13. Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2022 № 174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022-п#Text>
14. Додін Є. В. Митна злочинність: поняття та структура. *Митна справа*. 2010. № 3. С. 17–29.,
15. Експорт та імпорт України: офіційний сайт ТОВ "МінфінМедіа". URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/>
16. Запорожець О. Система адміністрування митних платежів в Україні. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 2. С. 104–111.,
17. Ішук І.О. Митні ініціативи в глобальному просторі: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. 304 с.
18. Карамбович І.М. Митна система та її роль в регулюванні зовнішньої торгівлі України : монографія. Дніпропетровськ : АМСУ, 2009. 281 с.
19. Київська митниця Держмитслужби. URL: <https://www.facebook.com/KYIVcustomsUA/>.
20. Костяна О. В. Проблеми ефективності адміністрування митних платежів в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. № 10. С. 213–219.
21. Лубкей Н. Державна митна служба України: проблеми реалізації фіскальних та регулюючих повноважень. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2009. Вип. 1. С. 126–135..
22. Манушина А.П. Про вдосконалення системи адміністрування митних платежів. *Міжнародний журнал гуманітарних та природничих наук*. 2019. Vol. 5-1. С. 147–150.,
23. Мартинюк В. П. Аналіз стану митної складової фінансової безпеки України. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 16, № 1. С. 212-218.
24. Мартинюк В.П. Митна система та економічна безпека держави: теорія і методологія : монографія. Тернопіль : Астон, 2010. 256 с.
25. Мельник Т.М. Проблемні питання застосування різних митних режимів у зовнішньоекономічній діяльності України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2011. №10

26. Митне право України : навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2010. 295 с.
27. Митне право України: навч. посіб. К.: Істина, 2007. 32 8с
28. Митний безвіз – ухвалено рішення про запрошення України до митних Конвенцій про процедуру спільного транзиту (NCTS) та спрощення торгівлі товарами. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mytnyi-bezviz-ukhvaleno-rishenniapro-zaproshennia-ukrainy-do-mytnykh-konventsii-pro-protseduru-spilnoho-tranzytuncts-ta-sproshchennia-torhivli-tovaramy#>.
29. Митний кодекс України: від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ page](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page)
30. Нападистий О. Митний режим в Україні та його види. *Право України*. 2012. №7
31. Наumenko В. Проблеми застосування митного режиму реімпорту. *Митний брокер*. 2015. №4
32. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua>.
33. Петруня Ю. Є. Адміністрування митних платежів: стан і перспективи. *Вісник Академії митної служби України*. Сер.: Економіка. 2012. № 1. С. 32–37.,
34. Плани та звіти роботи: офіційний сайт Митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/en/plani-ta-zviti-roboti>
35. Податковий кодекс України: від 02.12.2010 № 2755-VI. Сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/>
36. Попередні бюджети: офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets>
37. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>
38. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування: Закон України

від 21.06.2022 № 2325-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2325-20#Text>

39. Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.04.2022 № 426. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/426-2022-п#Text>
40. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1424. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1424-2021-п#Text>
41. Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.02.2022. № 188-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-2022-п#Text>
42. Прокіпчук Л. І. Система адміністрування митних платежів: теоретичні основи та інституційні засади розвитку. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. Вип. 5(121). С. 116–120.
43. Проценко Т. О. Правове забезпечення адміністрування податків та митних платежів : моногр. Ірпінь: Нац. акад. ДПС України, 2006. 586 с.,
44. Смирнов І.Г. Митна логістика: картографічний аспект. Часопис картографії: зб. наук. праць КНУ ім. Т. Шевченка. 2011. Вип. 1. С. 168–187
45. Старт проекту «Відкритий кордон»: Україна та Польща збільшать пропускну спроможність пункту «Краковець – Корчова». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/start-proektu-vidkritij-kordon-ukrayina-ta-polshcha-zbilshat-propusknu-spromozhnistpunktu-krakovec-korchova>.
46. Ступак Ю. Переробка за межами митної території України. *Справочник* 2013. № 2. С. 11-15
47. Ступак Ю. Тимчасове ввезення (вивезення) товарів. *Справочник*. 2015. № 10. С. 22-26 24.
48. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні: монографія: Університетська думка, 2020. 414 с.
49. Шершун А. А. Митне оформлення товарів та транспортних засобів: Навч.-метод. посіб. К.: Кондор, 2007. 330 с.

- 50.Шульга М.Г. Митні режими та їх особливості. *Проблеми законності*. 2014. Вип.70 С.15
- 51.Connecting to Compete 2016. Trade Logistics in the Global Economy. URL: https://wb-lpi-media.s3.amazonaws.com/LPI_Report_2016.pdf.
- 52.Doing Business 2017: Equal Opportunity for All. Washington, DC: World Bank Group. URL: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2017>.